

CENTRUM
ROZWOJU
EDUKACJI

PRZED REDAKCJĄ
SKŁADEM

Alicja Małasiewicz, Iwona Skrzypczyk-Gałkowska

Generacja Y wśród literackich i nieliterackich tekstów
kultury

**Program nauczania języka polskiego dla IV etapu
edukacyjnego**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Alicja Małasiewicz
Iwona Skrzypczyk-Gałkowska

Generacja Y
wśród
literackich i nieliterackich
tekstów kultury

PROGRAM NAUCZANIA
JĘZYKA POLSKIEGO
DLA SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH
KOŃCZĄCYCH SIĘ MATURĄ

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

LICZBA GODZIN REALIZACJI PROGRAMU:

POZIOM PODSTAWOWY: 360

POZIOM ROZSZERZONY: 600

Spis treści

I.	Wstęp.....	3
II.	Założenia programowe.....	5
III.	Układ i dobór treści.....	6
IV.	Realizacja programu.....	6
V.	Cele ogólne programu.....	7
VI.	Treści nauczania – wymagania szczegółowe.....	9
VII.	Materiał nauczania.....	16
VIII.	Sposoby osiągania celów – propozycje nowoczesnej metodyki	32
IX.	Przewidywane osiągnięcia uczniów.....	42
X.	Ocenianie osiągnięć uczniów. Refleksje, wskazówki, „podpowiedzi”	43
XI.	Zakończenie.....	49
XII.	Bibliografia.....	49

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

I. Wstęp

„Biada tym, co nie odczytują znaków czasu”

Ewangelia według św. Mateusza

Początek XXI w. to rzeczywistość takich udogodnień technicznych jak komputer, Internet, telefon komórkowy czy mp3 itp. Sprawiają one, że tablica, kreda i książki nie mogą być podstawowymi i jedynymi narzędziami pracy nauczyciela języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej. Powinien sięgać po środki bliskie współczesnym uczniom, czyli po wszelkie multimedia. Musi jednak mieć nie tylko dobre chęci, ale też inne niż do tej pory kompetencje, zasób stosowanych metod, otwartość na nowe rozwiązania techniczne, gotowość do zmiany oraz – oczywiście – odpowiednio wyposażoną pracownię. Tymczasem obecnie lekcje często odbywają się w sposób tradycyjny, nierzadko według raz w całej karierze stworzonego zeszytu z konspektami. Takie zajęcia są, można by rzec, martwe – nie korespondują ani z zainteresowaniami uczniów, ani z ich predyspozycjami, ani z nowoczesnością.

Nasz program nauczania jest próbą wskazania dróg, którymi nauczyciel może dotrzeć do ucznia, żeby zniwelować istniejącą między nimi przepaść wiekową, mentalną i kulturową, a dzięki temu skuteczniej nauczać.

W szkole obecnej niezmiennie panuje przekonanie, że to starsi wyznaczają młodym drogi rozwoju, uczą ich i wychowują, będąc dla nich autorytetami. Tymczasem nic bardziej mylnego! Obecnie nastolatki znaczną część swojego życia spędzają przed komputerem, czerpiąc wszelkiego typu informacje z Internetu i uniezależniając się tym samym całkowicie, a nawet stając się bardziej biegłymi w obsłudze „nowych” środków technicznych od rodziców czy nauczycieli. Nastąpiło więc pozorne odwrócenie odwiecznego układu, w którym starsi byli mądrzejsi i bardziej doświadczeni, a ich autorytet stał się przedmiotem dyskusji.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W związku z tym, godząc się z postępem cywilizacyjnym i przewartościowaniem tradycyjnego układu sił w naturze, należy zmienić zastane metody nauczania i wychowania, w tym nauczania kultury i literatury. A nauczyciel, chcąc pozostać mistrzem, autorytetem, przewodnikiem, przyjacielem ucznia, powinien za nim podążać, zmieniać się dla niego tak, aby mówili tym samym językiem, mogli się porozumieć i nawiązać dialog niezbędny do efektywnej komunikacji prowadzącej do skutecznego nauczania – uczenia się.

Uczeń na pewno chętnie będzie uczestniczył w takim dialogu, ponieważ jest w drodze do kształtowania samego siebie, a w procesie dorastania jest podatny na zmiany, także pod wpływem ludzi, których spotyka. Stanie się też świadomym uczestnikiem procesu własnej edukacji, bo będzie znał kod porozumiewania się z nauczycielem. Ów kod powinien być dostosowany do typu ucznia XXI wieku, którym jest przedstawiciel tzw. pokolenia Y (pokolenia cyfrowego).

Witold Kołodziejczyk w artykule *W poszukiwaniu szkoły jutra* definiuje pokolenie Y i określa relacje między nim a uczącymi go nauczycielami: „Pokolenie posługujące się w naturalny sposób nowoczesnymi technologiami, które łatwo porusza się w światach wirtualnych, intuicyjnie korzysta z aplikacji internetowych, jest uczone przez tych, którzy funkcjonują w modelu edukacji minionych wieków”¹.

Z kolei Wojciech Cwalina używa określeń: e-generacja, generacja Y, Millenium Kids, Millenium Generation, Net Generation, Gen Netters, Video Kids².

„E-generację tworzą wszyscy, dla których Internet jest znakiem czasu (...). E-generacja to ludzie, w których Internet nie wzbudza ani lęku, ani specjalnego zdziwienia, lecz jest częścią ich życia (...)”³.

Dlatego wszechobecny wśród młodych Internet powinien stać się kluczem do skutecznej komunikacji z nimi. Pozwoli on nauczycielowi i uczniom na szybki dostęp do informacji, wprowadzi na

¹ Kołodziejczyk W., *W poszukiwaniu szkoły jutra* [online]. [dostęp 5 czerwca 2010] Dostępny w Internecie: http://edunews.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=549&Itemid=8

² Cwalina W., *Generacja Y – ponury mīt czy obiecująca rzeczywistość*, [w:] *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, Częstochowa 2001. s.33

³ <http://e-generacja.onet.pl/1015870,artykul.html>

lekcję świeży oddech multimedialności. Pozwoli na interaktywność, np. poprzez aktywne uczestnictwo w grupach dyskusyjnych, chatach, ale i umożliwi odbiór informacji.

Jednocześnie chcemy twardo zaznaczyć, że nie negujemy przeszłości – jesteśmy wielbicielkami książek w ich tradycyjnej postaci, a zapach świeżej farby drukarskiej uważamy za nie do zastąpienia przez blask ekranu czy monitora. Ale my jesteśmy z innego pokolenia, co nie znaczy – z innej planety. Nie chcemy być dla naszych uczniów „mumiami mickiewiczów i słowackich”, tylko żywymi mentorami zdolnymi do medialnej metamorfozy.

Niniejszy program nauczania zrodził się jako wynik kilkunastu lat pracy i doświadczeń nauczycielek „tablicowych” języka polskiego, pełniących również funkcje doradców metodycznych, egzaminatorek, weryfikatorek, a nawet przewodniczącej zespołu sprawdzającego prace maturalne. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że jedna z nas pracowała w wyższej uczelni w charakterze metodyka, a druga pełni funkcję konsultanta w ośrodku doskonalenia. Wszystkie te role prowadziły nas do mało optymistycznych wniosków na temat doboru treści, metod nauczania języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej, a także sposobu sprawdzania osiągnięć uczniów i oceniania.

Dlatego z przyjemnością skorzystałyśmy z możliwości napisania własnego programu nauczania tego przedmiotu, choć nasze pomysły muszą się podporządkować Podstawie programowej.

Do rąk Państwa oddajemy więc „nasze dziecko” – twór może niedoskonały, ale zrodzony z polonistycznego serca.

II. Założenia programowe

Jak wskazuje tytuł programu, zasadniczym jego założeniem jest uwspółcześnienie zarówno treści, jak i metod nauczania języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej. Uważamy, że wkroczenie do szkół generacji Y zobowiązuje je do radykalnej zmiany. Nie sposób jednak całkowicie odejść od nauczania o tradycyjnych tekstach kultury – można natomiast zrobić to w sposób bliski pokoleniu cyfrowemu.

Dlatego też nasz program w pełni realizuje Podstawę programową⁴ i wynikające z niej cele kształcenia i treści nauczania, rozszerzając je i precyzując. Jednocześnie wyraźnie wskazuje na konieczność korzystania z różnego rodzaju mediów, skłania do wykorzystania

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2009 r. nr 4; poz. 17)

zasobów znajdujących się w Internecie, w tym na portalu edukacyjnym Scholaris (www.scholaris.pl). Przewiduje zastosowanie metod nowoczesnych, aktywizujących uczniów, dzięki czemu będą oni mieli możliwość sprawdzenia zdobytej wiedzy w działaniu. Uwzględnia indywidualizację procesu nauczania poprzez dostrzeżenie zróżnicowanych potrzeb i możliwości uczniów oraz rozwijanie ich zdolności i zainteresowań.

Jest to program innowacyjny w formie przekazu, ale klasycznie zbudowany, dzięki czemu, mamy nadzieję, zarówno nowoczesny, jak i przejrzysty oraz czytelny. Staramy się unikać języka przepisów, a wybrana przez nas konwencja swoistej rozmowy z polonistami nie jest przypadkowa. Liczymy na to, że taki sposób skonstruowania dokumentu ułatwi pracę nauczycielom języka polskiego.

III. Układ i dobór treści

Układ treści w naszym programie ma charakter historycznoliteracki, co wynika z zapisów w Podstawie i dzieli je na poszczególne epoki literackie, zgodnie z ogólnie przyjętym nazewnictwem. Chronologia pozwala zarówno nauczycielowi, jak i uczniom na swobodne porządkowanie realizowanych kolejno zagadnień, ale nie tylko nie wyklucza, a wręcz zobowiązuje do ukazywania młodzieży dialogu późniejszej kultury z przeszłością.

Za klucz do napisania programu posłużyło nam pojęcie, które organizuje Podstawę programową do języka polskiego – tekst kultury. Obejmuje ono swym znaczeniem zarówno tradycyjne teksty literackie (kanon), jak i dzieła malarskie, muzyczne, filmy czy spektakle teatralne. Dlatego w proponowanym przez nas wyborze treści nauczania obok klasycznych dzieł „do czytania” znajduje się wiele „do oglądania” czy „do słuchania”.

Kolejnym elementem determinującym dobór treści nauczania była możliwość uczynienia ich punktem wyjścia do oglądu języka i podnoszenia świadomości językowej uczniów pokolenia Y, aby lekcje o dziele literackim traktowały równocześnie o jego tworzywie.

Zaproponowane teksty kultury służyć mają także budowaniu świadomości literaturoznawczej i kulturowej uczniów w myśl tekstocentryzmu Podstawy programowej.

U źródeł ich wyboru leżał również fakt, że od 2015 roku zmieni się egzamin maturalny. Podstawa programowa stanie się jedynym dokumentem wskazującym zakres wiedzy i umiejętności uczniów, zastępując obecne standardy egzaminacyjne, a teksty oznaczone w Podstawie i w niniejszym programie gwiazdką będą przedmiotem maturalnej ewaluacji.

Program przeznaczony jest dla uczniów przeciętnych, ale też zdolnych – przewiduje treści na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Zaproponowane w nim metody nauczania nauczyciel może dostosować do poziomu kompetencji swoich uczniów.

Nasz program przewiduje też konieczność modyfikacji, np. ze względu na specyfikę danego zespołu klasowego. Polonista ma więc możliwość dokonania wyboru niektórych treści spośród wskazanych przez nas lub dołożenia własnych propozycji.

IV. Realizacja programu

Program przeznaczony jest dla szkół ponadgimnazjalnych uczących w cyklu trzy- i czteroletnim (liceów i techników). Realizacja w technikum jest możliwa po wprowadzeniu odpowiednich zmian.

Ilość godzin języka polskiego w tygodniu niezbędna do zrealizowania programu: po 4 w każdym roku w trzyletnim cyklu kształcenia na poziomie podstawowym i 6+7+7 na poziomie rozszerzonym.

Treści rozłożone są równomiernie na trzy klasy, zgodnie z kolejnymi epokami historycznoliterackimi.

Proponowanym przez nas nowym rozwiązaniem jest przesunięcie treści z epoki romantyzmu do klasy I, co w kolejnych klasach umożliwi swobodniejsze dysponowanie czasem podczas omawiania obszerniejszych pozycji oraz przedmaturalne powtórki i „ponadepokowe” dialogi między dziełami sztuki.

V. Cele edukacyjne programu

Ogólne cele edukacyjne naszego programu nauczania języka polskiego są ściśle powiązane z podstawowymi zadaniami szkoły. Traktuje on umiejętność posługiwania się językiem polskim jako cel kluczowy. Ponadto skłania nauczycieli języka polskiego do stwarzania uczniom warunków „do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych”.⁵ Jednocześnie zobowiązuje polonistów do wykorzystywania w procesie nauczania różnego rodzaju mediów, gdyż uczniów należy wprowadzać w świat mediów tak samo, jak w każdą inną dziedzinę życia, by stali się świadomymi odbiorcami i uczestnikami tego rodzaju kultury.

⁵ http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf

Zaleca zorganizowaną współpracę z biblioteką szkolną „w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji”⁶, ale także z innymi nauczycielami, w tym z informatykiem.

Każdy nauczyciel jest przede wszystkim wychowawcą, a nauczanie danego przedmiotu ma, oprócz przekazania danych wiadomości i rozwinięcia konkretnych umiejętności, doprowadzić do wykształcenia pożądanych postaw.

Dlatego niniejszy program akcentuje wychowanie przy ścisłej współpracy szkoły z domem rodzinnym młodego człowieka i w powiązaniu z jego małą ojczyzną. Kryterium doboru różnorodnych tekstów kultury oraz proponowanych metod nauczania było więc i to, aby dawały możliwość kształcenia postaw uczniów, o których mowa w Podstawie. Są to: „uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej, postawa obywatelska, postawa poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji”⁷.

Cele kształcenia zostały sformułowane w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów – w języku wymagań szczegółowych – jak w Podstawie programowej.

Na wzór Podstawy programowej za podstawowy cel naszego programu obieramy pracę z tekstami kultury. Chcemy, aby uczeń szkoły ponadgimnazjalnej chętnie sięgał po teksty literackie, publicystyczne, zarówno w formie tradycyjnej, jak i elektronicznej, potrafił je przeczytać ze zrozumieniem i zinterpretować. Zależy nam, by był świadomym uczestnikiem kultury, orientował się w świecie literatury, filmu fabularnego i dokumentalnego, teatru, malarstwa i muzyki, stał się bywalcem galerii sztuki, filharmonii i muzeów. Wszystko to jest dziś możliwe także bez opuszczania murów szkoły – pod warunkiem posiadania dostępu do Internetu. Oczywiście nic nie zastąpi kontaktu ze sztuką realną, w związku z czym zachęcamy do w miarę częstych wizyt z młodzieżą w przybytkach sztuki wysokiej. Mamy nadzieję, że w wyniku solidnej lektury oraz odpowiedniej porcji wiedzy z różnych dziedzin kultury uczeń będzie zdolny do skonstruowania samodzielnie różnego typu wypowiedzi.

⁶ Op. cit.

⁷ Op. cit.

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń:

- rozumie teksty o skomplikowanej budowie;
- dostrzega sensy zawarte w strukturze głębokiej tekstu;
- rozpoznaje funkcje tekstu i środki językowe służące ich realizacji;
- ma świadomość kryteriów poprawności językowej.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń:

- stosuje w analizie podstawowe pojęcia z zakresu poetyki;
- w interpretacji tekstu wykorzystuje wiedzę o kontekstach, w jakich może być on odczytywany;
- zna niezbędne dla lektury fakty z historii literatury i innych dziedzin humanistyki;
- odczytuje rozmaite sensy dzieła;
- dokonuje interpretacji porównawczej.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń:

- buduje wypowiedzi o wyższym stopniu złożoności;
- stosuje w nich podstawowe zasady logiki i retoryki;
- ma świadomość własnej kompetencji językowej.

VI. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. ODBIÓR WYPOWIEDZI	
I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI	
1. CZYTANIE I SŁUCHANIE	
W KLASIE I. UCZEŃ:	
• odczytuje sens całego tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań)	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: • czyta utwory stanowiące konteksty dla

uporządkowanych w akapicie, odróżnia znaczenie realne i etymologiczne) oraz wydzielonych przez siebie fragmentów; potrafi objaśnić ich sens oraz funkcję na tle całości; • rozpoznaje specyfikę tekstów politycznych (przemówienie); • rozpoznaje typ nadawcy i adresata tekstu; • wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście; • wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia; • rozpoznaje w wypowiedzi ironię, objaśnia jej mechanizm i funkcję.	tekstów kultury poznawanych w szkole; • twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej); • rozpoznaje retoryczną organizację wypowiedzi – wskazuje zastosowane w niej sposoby osiągania przejrzystości i sugestywności.
W KLASIE II. UCZEŃ:	
j.w. oraz: • rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż) i popularnonaukowych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz.	j.w. oraz: • porównuje tekst linearny i hipertekst rozumiany jako wypowiedź nieciągła, nieliniowa, stanowiąca system powiązanych segmentów tekstowych, łączonych dowolnie przez użytkownika języka w każdorazowym akcie odbioru.
W KLASIE III. UCZEŃ:	
j.w. oraz: • odczytuje zawarte w odbieranych tekstach politycznych, publicystycznych i popularnonaukowych informacje zarówno jawne, jak i ukryte; • rozróżnia w dialogu odpowiedzi właściwe	j.w. oraz: • rozpoznaje mechanizmy nowomowy charakterystyczne dla systemów totalitarnych.

i unikowe; - rozpoznaje pytania podchwytliwe i sugerujące odpowiedź; - rozpoznaje manipulację językową w tekstach reklamowych, w języku polityków i dziennikarzy.	
2. SAMOKSZTAŁCENIE I DOCIERANIE DO INFORMACJI	
W KLASACH I –III UCZEŃ:	
- szuka literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień; selekcionuje ją według wskazanych kryteriów (w zasobach bibliotecznych korzysta zarówno z tradycyjnego księgozbioru, jak i z zapisów multimedialnych i elektronicznych, w tym Internetu); - korzysta ze słowników i leksykonów, w tym słowników etymologicznych i symboli; - tworzy przedmiotowe bazy danych zawierające informacje zdobywane w toku nauki; - sporządza opis bibliograficzny książki i artykułu, zapisów elektronicznych, bibliografię wybranego tematu.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: - samodzielnie wybiera do lektury teksty, stosując różne kryteria wyboru, które potrafi uzasadnić; - adiustuje tekst na poziomie elementarnym.
3. ŚWIADOMOŚĆ JĘZYKOWA	
W KLASIE I. UCZEŃ:	
- analizuje i definiuje (w razie potrzeby z pomocą słowników) znaczenia słów; - zna pojęcia znaku i systemu znaków; uzasadnia, że język jest systemem znaków; rozróżnia znaki werbalne i nie-	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: rozróżnia i omawia na wybranych przykładach funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata),

werbalne, ma świadomość ich różnych funkcji i sposobów interpretacji; • zna pojęcie aktu komunikacji językowej i wskazuje jego składowe (nadawca, odbiorca, kod, komunikat, kontekst), dostrzega i omawia współczesne zmiany modelu komunikacji językowej (np. różnice między tradycyjną komunikacją ustną lub pisaną a komunikacją przez Internet); • rozpoznaje i nazywa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną); • rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (archaizacja); • rozróżnia pojęcia błędu językowego i zamierzonej innowacji językowej, poprawności i stosowności wypowiedzi; rozpoznaje i poprawia różne typy błędów językowych.	komunikacyjną (tworzenie wypowiedzi i stosowanie języka w aktach komunikacji) oraz społeczną (jednoczenie grupy i budowanie tożsamości zbiorowej – regionalnej, środowiskowej, narodowej); • dostrzega związek języka z obrazem świata; • rozpoznaje i wskazuje wybrane cechy języka polskiego, które świadczą o jego przynależności do rodziny języków słowiańskich; sytuuje polszczyznę na tle innych języków używanych w Europie.
W KLASIE II. UCZEŃ:	
j.w. oraz: • wskazuje w czytanych tekstach i analizuje przykłady odmian terytorialnych, środowiskowych i zawodowych polszczyzny; • rozpoznaje w czytanych tekstach oraz wypowiedziach mówionych stylizację, rozróżnia jej rodzaje (dialektyzację, kolokwializację) i określa funkcje.	j.w. oraz: • postrzega styl potoczny jako centrum systemu stylowego polszczyzny, od którego odróżniają się inne style: artystyczny, naukowy, urzędowy, publicystyczny.
W KLASIE III. UCZEŃ:	

j.w. oraz:	j.w.
odróżnia słownictwo neutralne od emocjonalnego i wartościującego, oficjalne od swobodnego.	
II. ANALIZA I INTERPRETACJA TEKSTÓW KULTURY UCZEŃ ZNA TEKSTY LITERACKIE I INNE TEKSTY KULTURY WSKAZANE PRZEZ NAUCZYCIELA	
1. WSTĘPNE ROZPOZNANIE	
W KLASACH I –III UCZEŃ:	
- prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki; - określa problematykę utworu; - rozpoznaje konwencję literacką (stałe pojawianie się danego literackiego rozwiązania w obrębie pewnego historycznie określonego zbioru utworów).	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.
2. ANALIZA	
W KLASIE I. UCZEŃ:	
- wskazuje zastosowane w utworze środki wyrazu artystycznego i ich funkcje (poznane wcześniej, a ponadto: oksymorony, synekdochy, hiperbole, elipsy, paralelizmy) oraz inne wyznaczniki poetyki danego utworu (z zakresu podstaw wersyfikacji, kompozycji, genologii) i określa ich funkcje; - dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki (średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm);	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: - wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym); - dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (synkretyzm konwencji i gatunków); - rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne), a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej,

• analizując teksty dawne, dostrzega różnice językowe (fonetyczne, leksykalne) wynikające ze zmian historycznych; • rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja); • porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne).	staropolskiej; • rozpoznaje i charakteryzuje styl utworu, np. wiersza renesansowego, barokowego, klasycystycznego, romantycznego.
W KLASIE II. UCZEŃ:	
jw. oraz: • dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki (pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne).	j.w. oraz: • rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną.
W KLASIE III. UCZEŃ:	
jw. oraz: • dostrzega w czytanych utworach cechy charakterystyczne określonej epoki (współczesność).	j.w. oraz: • dostrzega w czytanych utworach: parodię, parafrazę i trawestację, wskazuje ich wzorce tekstowe.
3. INTERPRETACJA	
W KLASACH I-III UCZEŃ:	
• wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji); • wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty (np. literackie, kulturowe, filozoficzne, religijne); • porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich; • odczytuje treści alegoryczne	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: • dostrzega i komentuje estetyczne wartości utworu literackiego; • przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich; • w interpretacji eseju i felietonu wykorzystuje wiedzę o ich cechach gatunkowych;

li symboliczne utworu.	konfrontuje tekst literacki z innymi tekstami kultury np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi.
4. WARTOŚCI I WARTOŚCIOWANIE	
W KLASACH I-III UCZEŃ:	
- dostrzega związek języka z wartościami, rozumie, że język podlega wartościowaniu, (np. język jasny, prosty, zrozumiały, obrazowy, piękny), jest narzędziem wartościowania, a także źródłem poznania wartości (utrwalonych w znaczeniach nazw wartości, takich jak: dobro, prawda, piękno; wiara, nadzieja, miłość; wolność, równość, braterstwo; Bóg, honor, ojczyzna; solidarność, niepodległość, tolerancja); - dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne; - dostrzega w świecie konflikty wartości (np. równości i wolności, sprawiedliwości i miłosierdzia) oraz rozumie źródła tych konfliktów.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: wskazuje różne sposoby wyrażania wartościowań w tekstach.
III. TWORZENIE WYPOWIEDZI	
1. MÓWIENIE I PISANIE	
W KLASIE I. UCZEŃ:	
tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: ocenia własną kompetencję językową (poprawność gramatyczną i słownikową) oraz kompetencję komunikacyjną (stosowność

• przygotowuje wypowiedź (wybiera formę gatunkową i odpowiedni układ kompozycyjny, analizuje temat, wybiera formę kompozycyjną, sporządza plan wypowiedzi, dobiera właściwe słownictwo); • publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu); • opracowuje redakcyjnie własny tekst (dokonuje uzupełnień, przekształceń, skrótów, eliminuje przypadkową niejednoznaczność wypowiedzi, sporządza przypisy); • wykonuje różne działania na tekście cudzym (np. streszcza, parafrazuje, sporządza konspekt, cytuje).	i skuteczność wypowiadania się).
W KLASIE II. UCZEŃ:	
j.w. oraz: • tworzy dłuższy tekst pisany – rozprawkę analityczno-interpretacyjną.	j.w. oraz: • tworzy dłuższy tekst pisany – rozprawkę problemową.
W KLASIE III. UCZEŃ:	
j.w. oraz: • tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy,	j.w. oraz: • tworzy wypowiedzi ze świadomością ich funkcji sprawczej.

przeprowadza prawidłowe wnioski); • stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji; wystrzega się nieuczciwych zabiegów erystycznych.	
2. ŚWIADOMOŚĆ JĘZYKOWA	
W KLASACH I – III UCZEŃ:	
• operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie rozwijającym i koncentrującym się przede wszystkim wokół tematów: Polska, Europa, świat – współczesność i przeszłość; kultura, cywilizacja, polityka).	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego.

VII. Materiał nauczania

Proponowany przez nas materiał nauczania jest całkowicie zgodny z Podstawą programową, rozszerzony i doprecyzowany, a lista lektur wzbogacona o pozycje pozwalające pokazać ciągłość i wielowymiarowość kultury polskiej i europejskiej.

Został on uporządkowany według następujących zasad:

- TEKSTY KULTURY (kolejno: TEKSTY LITERACKIE i INNE TEKSTY KULTURY),
- sugerowane ZAGADNIENIA do realizacji,
- konieczne POJĘCIA, TOPOSY, SYMBOLE;
- ww. działy zostały przyporządkowane do poszczególnych epok historycznoliterackich i poziomów nauczania;
- teksty wskazane w Podstawie jako obowiązkowe oznaczyliśmy gwiazdką (*);
- w INNYCH TEKSTACH KULTURY uwzględniliśmy: filmy, spektakle teatralne, dzieła plastyczne i utwory muzyczne, teksty publicystyczne oraz prasowe;
- często pozostawiamy nauczycielowi i uczniom swobodę wyboru testów;

- przyjęliśmy zasadę, by pojawiające się pojęcia wymieniać tylko raz, choć występują one kilkakrotnie (zgodnie z tzw. spiralnym tokiem nauczania).

TEKSTY KULTURY	
TEKSTY LITERACKIE	
ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
KLASA I	
STAROŻYTNOSĆ	
1. <i>Biblia</i> : • <i>Pieśń nad Pieśniami</i> (Pnp 2,2-17; BT), • <i>Księga Hioba</i> (Hi 14, 1-6; 16, 15-21; 17, 7-9; BT), • <i>Apokalipsa św. Jana</i> (Ap 6, 1-8; BT), • <i>psalmy</i> 8, 23; 2. co najmniej 1 mit, np. <i>Mit o Labdakidach</i> ; 3. <i>Sofokles Antygona</i>.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. <i>Safona Pogarda dla nieznającej poezji</i>; 2. <i>Tyrteusz Rzecz to piękna...</i>; 3. <i>Horacy</i>: • <i>Do Leukonoe</i> (Carm. I, 11), • <i>Wybudowałem pomnik...</i> (Carm. III, 30).
INNE TEKSTY KULTURY	
• <i>Krótki film o zabijaniu</i> lub <i>Dekalog V</i> – film w reż. Krzysztofa Kieślowskiego; • <i>Zbigniew Herbert Apollo i Marsjasz</i>; • <i>Tycjan Apollo i Marsjasz</i>; • <i>Albrecht Dürer Czterech jeźdźców Apokalipsy</i>.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Prasa: Gazeta Wyborcza, Newsweek, Charaktery, Książki. Magazyn do czytania</i> • <i>Edi</i> – film w reż. Piotra Trzaskalskiego; • <i>Janusz Głowacki Antygona</i> w <i>Nowym Jorku</i> – spektakl w reż. Kazimierza Kutza (YouTube); • <i>Mieczysław Jastrun Podobny do bogów</i> (z tomu <i>Mit śródziemnomorski</i>).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe; • funkcja mitów w kulturze;	jak w zakresie podstawowym, a ponadto:

• reinterpretacja mitów; • problemy winy i kary oraz władzy i prawa w <i>Antygonie</i>; • człowiek i Bóg w świecie Biblii; • wizja końca świata w Biblii; • biblijny świat wartości; • symbolika biblijna; • Biblia i antyk grecko-rzymski w tradycji europejskiej.	• tradycja liryki greckiej; • poezja tyrtejska; • refleksja nad ludzkim życiem w poezji Horacego; • dialog z tradycją w kulturze.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• <i>archetyp, mit, topos, tragedia, tragizm, konflikt tragiczny, katharsis, mimesis, epikureizm, stoicyzm, apokalipsa, psalm;</i> • <i>Apollo, Hiob, Apokalipsa, symbole Apokalipsy, Dekalog.</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>strofa saficka, tyrteizm, carmina, oda, horacjanizm, złoty środek;</i> • <i>non omnis moriar.</i>
ŚREDNIOWIECZE	
1. <i>Dzieje Tristana i Izoldy</i> (fragmenty – rozdziały IV – <i>Napój miłosny</i> i XIX – <i>Śmierć</i>); 2. <i>*Bogurodzica</i>; 3. <i>Lament świętokrzyski</i>; 4. <i>Legenda o św. Aleksym</i>; 5. <i>Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią</i>.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Dante Alighieri <i>Boska Komedia</i> (<i>Piekło</i> – Pieśń III i XXIV); 2. Słota <i>O zachowaniu się przy stole</i>.
INNE TEKSTY KULTURY	
• <i>Katedra</i> – film w reż. Tomasza Bagińskiego (YouTube); • Hans Holbein <i>Taniec śmierci</i>; • Hans Memling <i>Sąd Ostateczny</i>; • Jan van Eyck <i>Portret małżonków Arnolfinich</i>; • Muzyka średniowieczna: <i>Bogurodzica</i>,	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Deesis</i> (ikona bizantyjska); • <i>Madonna z Kruźlowej</i>; • <i>Siódma pieczęć</i> – film w reż. Ingmara Bergmana (YouTube) lub <i>Żywot Mateusza</i> – film w reż. Witolda Leszczyńskiego (Filmoteka Szkolna);

chorał gregoriański; • <i>Bogurodzica</i> w wyk. Testimonium (YouTube).	• Zbigniew Herbert <i>Kamień z katedry</i> (z tomu <i>Barbarzyńca w ogrodzie</i>).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; • tragizm miłości Tristana i Izoldy; • człowiek wobec Boga w średniowieczu; • ideały osobowe epoki; • człowiek wobec śmierci; • dialog z tradycją średniowieczną.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>Boska Komedia</i> jako utwór o cechach średniowiecznych i renesansowych; • obyczajowość średniowieczna.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• <i>franciszkanizm, augustynizm, tomizm, teocentryzm, uniwersalizm, dogmat, pieta, asceza, alegoria, legenda, hagiografia, liryka maryjna, romans rycerski;</i> • <i>danse macabre, memento mori, Tristan, Izolda.</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>Deesis, tercyna, carmen patrium, pareneza, plunkt, wiersz zdaniowo-rymowy (wiersz średniowieczny), konwenans;</i> • <i>topos wędrówki, sceny dantejskie.</i>
ODRODZENIE	
1. *Jan Kochanowski: • <i>Pieśń o spustoszeniu Podola,</i> • <i>Czego chcesz od nas, Panie ...,</i> • <i>O dobrej sławie,</i> • <i>Treny IX, X, XI,</i> • <i>Psalm 7 lub 130;</i> 2. Piotr Skarga <i>Kazanie wtóre. O miłości ku ojczyźnie ...</i>	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Giovanni Boccaccio <i>Dekameron</i> (<i>Sokół</i> lub <i>Okrutny mąż</i>); 2. Francesco Petrarca <i>Sonety do Laury</i> (np. sonety 90 i 132); 3. Mikołaj Rej <i>Żywot człowieka poczciwego</i> (np. <i>Rok na cztery części rozdzielony</i>); 4. Jan Kochanowski <i>Treny</i> (jako cykl); 5. Andrzej Frycz Modrzewski <i>O poprawie Rzeczypospolitej</i> (fragmenty, np. <i>Księga V. O szkole</i>).
INNE TEKSTY KULTURY	

• Jan Matejko <i>Kazanie Skargi</i>; • Jan Matejko <i>Urszulka</i>; • Michał Anioł – freski z Kaplicy Sykstyńskiej; • Hieronim Bosch <i>Ogród rozkoszy ziemskich</i>; • Giovanni P. Palestrina <i>Stabat Mater</i>; • Mikołaj Gomółka <i>Radujcie się Bogu najwyższemu</i> (YouTube); • Jan Kochanowski <i>Pieśń XXV</i> – wyk. Deer feat. Laszko (YouTube).	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • Giorgione <i>Laura</i>; • Niccolo Machiavelli <i>Księżę</i> (wybrane fragmenty).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; • problematyka społeczna i obywatelska w kulturze renesansowej; • klasycyzm renesansowy na przykładzie twórczości Jana Kochanowskiego; • dialog z tradycją.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • miłość i śmierć w dobie renesansu; • afirmacja życia; • publicystyka renesansowa.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• <i>antropocentryzm, humanizm, reformacja, klasycyzm renesansowy, liryka apelu (inwokacyjna), adresat liryczny, wiersz sylabiczny, pieśń, hymn, tren, oracja, kazanie, figury retoryczne, przerzutnia, patos, ironia</i>; • <i>Czarnolas, Deus Artifex, ojczyzna jako okręt</i>.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>makiawelizm, nowela z sokołem, puenta, petrarkizm, sonet, antyteza, oksymoron</i>; • <i>poeta doctus, ubi sunt, Laura</i>.
BAROK	
1. William Szekspir <i>Makbet</i>; 2. Miguel Cervantes <i>Don Kichote</i> (rozdział I i VIII cz. 1);	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Daniel Naborowski: • <i>Marność</i>,

3. Mikołaj Sęp Szarzyński: • <i>O nietrwalej miłości rzeczy świata tego,</i> • <i>O wojnie naszej, którą wiemy z szatanem, światem i ciałem;</i> 4. Wacław Potocki <i>Zbytki polskie</i>; 5. Jan Chryzostom Pasek <i>Pamiętniki</i> (fragmenty, np. <i>Rok Pański 1660 Bitwa z Moskwą</i>); 6. Jan Andrzej Morsztyn: <i>Niestatek (Prędzaj kto wiatr w wór zamknie...)</i> lub <i>Do trupa</i>.	• <i>Na oczy królowny angielskiej</i>; 2. Wacław Potocki <i>Człowiek – igrzysko Boże</i>.
INNE TEKSTY KULTURY	
• Pieter Claesz <i>Martwa natura</i>; • Peter Paul Rubens <i>Trzy Gracje</i>; • <i>Fotel</i> – film w reż. Daniela Szczechury (Filmoteka Szkolna); • Wisława Szymborska <i>Kobiety Rubensa</i>; • Georg Friedrich Haendel <i>Mesjasz</i>, • Antonio Vivaldi <i>Cztery pory roku</i> lub Jan Sebastian Bach <i>Toccata i fuga d-moll</i> (YouTube).	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Tron we krwi</i> – film w reż. Akiry Kurosawy (fragmenty YouTube); • Jorge Louis Borges <i>Szachy</i>; • Jacek Kaczmarski <i>Z XVI-wiecznym portretem trumiennym rozmowa</i> lub <i>Sarmatia</i> (YouTube).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; • niepokoje człowieka doby baroku; • sen i szaleństwo jako obraz życia ludzkiego; • człowiek doby baroku wobec miłości, śmierci i przemijania; • barok dworski i barok sarmacki – w kręgu różnych wartości; • estetyka barokowa.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • człowiek wobec zagadki losu.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	

• <i>donkiszoteria, styl barokowy, sarmatyzm, puenta, oksymoron, antyteza, inwersja, paradoks, peryfraza, hiperbola, koncept, hiperbola, gradacja, kontrast;</i> • <i>Makbet, świat jako teatr, błędny rycerz, Don Kichote, Sancho Pansa, vanitas.</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>poezja metafizyczna, manieryzm.</i> • <i>człowiek jako „Boże igrzysko”.</i>
OŚWIECENIE	
1. Ignacy Krasicki <i>Świat zepsuty</i>; 2. Franciszek Karpiński <i>Laura i Filon</i> (fragmenty); 3. Stanisław Staszic <i>Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego</i> (fragmenty).	1. Wolter <i>Kandyd</i> (rozdział XXX); 2. Ignacy Krasicki <i>Monachomachia</i>.
INNE TEKSTY KULTURY	
• Ignacy Krasicki <i>Świat zepsuty</i> w wyk. Numer Raz (YouTube); • Franciszek Karpiński <i>Laura i Filon</i> w wyk. Wandy Warskiej lub Anny Marii Jopek (YouTube); • François Boucher <i>Scena pastoralna</i>; • Jacques-Louis David <i>Przysięga Horacjuszy</i>; • Jean-Auguste Dominique Ingres <i>Wielka odaliska</i>; • Canaletto <i>Kościół św. Anny, Kolumna Zygmunta</i>; • Ludwig van Beethoven <i>Symfonia nr 5</i> lub Wolfgang Amadeusz Mozart <i>Eine kleine Nachtmusik</i> lub <i>Marsz turecki</i> (YouTube); • Michał Kleofas Ogiński <i>Pożegnanie ojczyzny</i> (YouTube);	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Rękopis znaleziony w Saragossie</i> – film w reż. Wojciech J. Hasa (YouTube).

ZAGADNIENIA	
- konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; - oświeceniowa wizja świata; - krytyka rzeczywistości; - kultura sentymentalizmu; - nurt obywatelski w polskim oświeceniu.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: oświeceniowe wolnomyślicielstwo.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
<i>klasycyzm oświeceniowy, rokoko, sentymentalizm, racjonalizm, empiryzm, sensualizm, tabula rasa, deizm, ateizm, tolerancja, fanatyzm, dydaktyzm, satyra, camera obscura.</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: <i>oda, libertynizm, wolterianizm, wolnomyślicielstwo, powiastka filozoficzna, parodia, poemat heroikomiczny, karykatura, groteska, paszkwil, powieść gotycka, film „płaszcz i szpady”.</i>
ROMANTYZM	
1. Adam Mickiewicz: <i>Oda do młodości,</i> <i>Romantyczność,</i> <i>Sonety: Burza, Ajudah,</i> <i>Polaty się lzy,</i> <i>Dziadów część IV (fragment),</i> <i>*Dziadów część III,</i> <i>*Pan Tadeusz;</i> 2. Juliusz Słowacki: <i>Hymn (Smutno mi, Boże ...),</i> <i>Testament mój,</i> <i>Kordian;</i> 3. Cyprian Kamil Norwid: <i>Coś ty Atenom...,</i> <i>Moja piosnka.</i>	1. Johann Wolfgang Goethe: <i>Król olch,</i> <i>Faust (I. część);</i> 2. Zygmunt Krasiński <i>Nie-Boska Komedia.</i>
INNE TEKSTY KULTURY	

• Caspar David Friedrich <i>Opactwo w dębowym lesie, Wędrowiec ponad chmurami, Dwaj mężczyźni obserwujący księżyc</i> (do wyboru); • Walenty Wańkowicz Mickiewicz <i>na Judahu skale</i>; • Iwan Ajwazowski <i>Sztorm</i> lub William Turner <i>Statek niewolników</i>; • Eugene Delacroix <i>Wolność wiodąca lud na barykady</i>; • <i>Kordian</i> – spektakl w reż. Jana Englerta (YouTube); • <i>Dziady</i> – spektakl w reż. Konrada Swinarskiego (YouTube); • <i>Pan Tadeusz</i> – film w reż. Andrzeja Wajdy (fragmenty - YouTube); • Fryderyk Chopin <i>Etiuda rewolucyjna, Preludium nr 4</i> (YouTube); • Robert Schumann <i>Marzenie</i> (YouTube); • Maria Szymanowska <i>Świtezianka</i> lub <i>Nocturne</i> (YouTube); • Cyprian Kamil Norwid <i>Moja piosnka</i> w wyk. De Press (YouTube).	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • William Blake <i>Anioł dobra i anioł zła walczą o dziecko</i>; • Piotr Michałowski <i>Samosierra</i>; • Jacek Kaczmarski <i>Samosierra</i> (YouTube); • <i>Nie-Boska Komedia</i> – spektakl w reż. Jerzego Grzegorzewskiego (YouTube); • Czesław Miłosz <i>Ziemia Ulro</i> (esej z tomu <i>Ziemia Ulro</i>); • Maria Janion <i>Polacy i ich wampiry</i> (z tomu <i>Wobec zła</i>).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; • bunt romantyczny; • romantyczne metody poznawania świata; • zwrot ku przeszłości; • kult młodości; • romantyczna koncepcja narodu i jednostki; • miłość romantyczna;	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • historiozofia romantyczna.

• powinowactwo sztuk w romantyzmie; • romantyczna koncepcja artysty; • epopeja narodowa; • dramat i teatr romantyczny; • literatura emigracyjna.	
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• preromantyzm, romantyzm, ballada, dramat romantyczny, tragizm romantyczny, fantastyka, synkretyzm, oda, manifest, fragmentaryczność, improwizacja, ludowość, bohater romantyczny, mesjanizm, wieszcz, prometeizm, tyrteizm, mistycyzm, mit romantyczny, orientalizm, winkelriedyzm.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • weltschmerz, gotycyzm, bajronizm, faustyzm, werteryzm, gawęda szlachecka, historiozofia, ironia romantyczna, dualizm filozofii i religii, profetyzm; • Werter, walka dobra ze złem.
KLASA II	
POZYTYWIZM	
1. Eliza Orzeszkowa <i>Kilka słów o kobietach</i>; 2. Bolesław Prus <i>Wieża paryska</i>; 3. Adam Asnyk <i>Do młodych</i>; 4. Maria Konopnicka <i>Rota</i>; 5. Bolesław Prus <i>*Lalka</i>; 6. Eliza Orzeszkowa <i>Gloria victis</i>; 7. Fiodor Dostojewski <i>Zbrodnia i kara</i>.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Honoriusz Balzak <i>Ojciec Goriot</i>; 2. Maria Konopnicka <i>A jak poszedł król na wojnę</i>.
INNE TEKSTY KULTURY	
• Aleksander Gierzyński <i>Piaskarze, Powiśle</i>; • Artur Grottger np. <i>Polonia</i>; • Jacek Kaczmarski <i>Lalka, czyli polski pozytywizm</i> (YouTube); • Maria Konopnicka <i>Rota</i> w wyk. Oli Turkiewicz (YouTube);	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Lalka</i> – film w reż. Wojciecha J. Hasa – fragmenty (YouTube).

- Adam Asnyk <i>Miejcie nadzieję</i> w wyk. Jacka Wójcickiego (YouTube); <i>Zbrodnia i kara</i> – film w reż. Piotra Dumały (YouTube).	
ZAGADNIENIA	
- konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; - pozytywizm na Zachodzie Europy a pozytywizm w Polsce; - poezja czasów niepoetyckich; - idee patriotyczne w literaturze polskiej; - obraz społeczeństwa w literaturze; - problem zła w literaturze.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: pesymistyczny obraz społeczeństwa burżuazyjnego (kryzys rodziny i małżeństwa, walka o awans społeczny, zgubny wpływ otoczenia na człowieka, pieniądz jako siła napędowa).
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
- pozytywizm, pragmatyzm, utylitaryzm, organicyzm, determinizm, praca organiczna, praca u podstaw, asymilacja, scjentyzm, realizm, naturalizm, felieton, powieść, powieść psychologiczna; - topos miasta.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: agnostycyzm, powieść tendencyjna, język ezopowy, powieść polifoniczna.
MODERNIZM	
- Joseph Conrad <i>Jądro ciemności</i>; - Jan Kasprowicz: <i>Dies irae</i> (fragmenty), <i>W chałupie</i>; - Kazimierz Przerwa-Tetmajer: <i>Koniec wieku XIX</i>, <i>Melodia mgieł nocnych</i>; - Leopold Staff: <i>Kowal</i>, <i>Przedśpiew</i>; - Stanisław Wyspiański <i>*Wesele</i>;	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: - Charles Baudelaire <i>Padlina</i> lub <i>Albatros</i>; - Kazimierz Przerwa-Tetmajer <i>Eviva l'arte</i>; - Gabriela Zapolska <i>Moralność pani Dulskiej</i> (w całości lub fragmenty, ew. spektakl w teatrze).

6. Władysław Stanisław Reymont <i>Chłopi</i> (tom I – <i>Jesień</i>).	
INNE TEKSTY KULTURY	
• Claude Monet <i>Impresja, wschód słońca</i>; • Jacek Malczewski <i>Melancholia</i> lub <i>Błędne koło</i>; • Józef Mehoffer <i>Dziwny ogród</i>; • Stanisław Wyspiański <i>Chocholy</i>; • Edward Munch <i>Krzyk</i>; • <i>Wesele</i> – film w reż. Andrzeja Wajdy (fragmenty – YouTube); • Edward Grieg <i>Peer Gynt</i> – <i>Poranek</i> (YouTube); • Claude Debussy <i>Popołudnie fauna</i> (YouTube); • Kazimierz Przerwa-Tetmajer <i>Lubię kiedy kobieta</i> w wyk. Pih (YouTube).	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • Władysław Podkowiński <i>Szał uniesień</i>; • <i>Czas Apokalipsy</i> – film w reż. Francisa Forda Coppoli.
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki, • egzystencjalne lęki i cierpienie; • poszukiwanie źródeł wartości kultury; • neoromantyzm przełomu wieków; • fascynacja ludowością; • różne oblicza poezji młodopolskiej; • powieść modernistyczna.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • konsekwencje artystyczne odkrycia podświadomości; • frustracja cywilizacją techniczną – antyurbanizm; • artysta i filister.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• <i>fin de siecle</i>, <i>schopenhaueryzm</i>, <i>nietzscheanizm</i>, <i>dekadentyzm</i>, <i>katastrofizm</i>, <i>pesymizm</i>, <i>symbolizm</i>, <i>impresjonizm</i>, <i>klasycyzm</i>, <i>naturalizm</i>, <i>ekspresjonizm</i>,	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>dwugłos narracyjny</i>, <i>estetyka brzydoty</i>, <i>poeta przeklęty</i>, <i>kołtuneria</i>, <i>filisterstwo</i>,

synestezja, nirwana, neoromantyzm, synteza sztuk, dramat symboliczny, epopeja chłopska, cyganeria, chłopomania, styl zakopiański; • <i>jądro ciemności, Wernyhora, racławickie kosy, chocholi taniec, błędne koło, pawie pióra, złoty róg, chłop – Piast, Dzień Sądu.</i>	dulszczyzna.
DWUDZIESTOLECIE MIĘDZYWOJENNE	
1. Stefan Żeromski <i>Przedwiośnie</i>; 2. Julian Tuwim <i>Wiosna</i>; 3. Jan Lechoń <i>Herostrates</i>; 7. Bolesław Leśmian: • <i>Dusiołek</i>, • <i>W malinowym chruśniaku</i>; 4. Jarosław Iwaszkiewicz <i>Brzezina</i>; 5. Zofia Nałkowska <i>Granica</i>; 6. Julian Przyboś <i>Z Tatr</i>; 7. Witold Gombrowicz <i>*Ferdynand</i> (rozdz. II, III, VI, VII, VIII, IX, X, XII, XIV); 8. Józef Czechowicz <i>Żal</i>; 9. Konstanty Ildefons Gałczyński <i>Serwus, madonna</i> lub <i>Prośba o wyspy szczęśliwe</i>; 10. *Bruno Schulz <i>Sklepy cynamonowe</i>.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Stanisław Ignacy Witkiewicz <i>Szewcy</i>; 2. Michał Bułhakow <i>Mistrz i Małgorzata</i>; 3. Franz Kafka <i>Proces</i>; 4. Maria Pawlikowska-Jasnorzewska – 2 wybrane wiersze z tomu <i>Pocałunki</i>; 5. Bruno Jasieński <i>But w butonierce</i>; 6. Tadeusz Peiper <i>Miasto</i>.
INNE TEKSTY KULTURY	
• <i>Dzisiejsze czasy</i> – film w reż. Charlesa Chaplina (YouTube); • <i>Brzezina</i> – film w reż. Andrzeja Wajdy (Filmoteka Szkolna; YouTube); • <i>Ferdynand</i> – film w reż. Macieja Wojtyszki (YouTube); • Pablo Picasso <i>Panny z Awinionu</i>;	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Pies andaluzyjski</i> – film w reż. Luisa Bunuela (YouTube); • <i>Sanatorium pod klepsydrą</i> – film w reż. Wojciecha J. Hasa (YouTube); • <i>Urząd</i> – film w reż. Krzysztofa Kieślowskiego (Filmoteka Szkolna);

• Marc Chagall <i>Zielony skrzypek, Ja i wieś</i>; • Henryk Stażewski <i>Kompozycja</i>; • Salvador Dali <i>Uporczywość pamięci</i>; • Maurice Ravel <i>Bolero</i> (YouTube); • Scott Joplin <i>The Entertainer</i> (YouTube); • Benny Goodman <i>Sing, sing, sing</i> (YouTube).	• <i>Proces</i> – spektakl w reż. Agnieszki Holland i Laco Adamika (YouTube); • <i>Mistrz i Małgorzata</i> – spektakl w reż. Macieja Wojtyszki (YouTube); • Stanisław Ignacy Witkiewicz <i>Kompozycja fantastyczna lub Portret Jarosława i Anny Iwaszkiewiczów</i>; • Edward Stachura <i>Życie to nie teatr</i> w wyk. Jacka Różańskiego (YouTube).
ZAGADNIENIA	
• konteksty filozoficzno-kulturowe epoki; • nowe formy życia literackiego; • wizja człowieka u progu XX wieku; • literatura polska wobec niepodległości; • świat jako groteska; • mityzacja rzeczywistości; • poszukiwanie sensu istnienia; • różne oblicza poezji międzywojennej.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • teatr groteski i drwiny; • walka dobra ze złem; • świat jako koszmar.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
• <i>awangarda, futuryzm, dadaizm, kubizm, ekspresjonizm, dadaizm, abstrakcjonizm, nadrealizm, symbolizm, groteska, absurd, katastrofizm, kreacjonizm, poetyka asocjacyjna, kolokwializm, prozaizm, witalizm, oniryzm, konstruktywizm, Skamander, Awangarda Krakowska, Druga Awangarda, proza psychologiczna, liryka miłosna, inwersja czasowa, parodia; komedia slapstickowa;</i> • <i>radość z odzyskanego śmietnika, topos miasta, Forma, pupa, łydka, gęba, labirynt,</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: • <i>psychoanaliza, freudyzm, jungizm, strumień świadomości, powieść wielogatunkowa, powieść paraboliczna, miniatura poetycka, karykatura, teoria Czystej Formy, obrazowanie antyestetyczne, wiersz awangardowy, 3M, ekwiwalenty słowne, „rozbijanie tworzydeł”;</i> • <i>antyutopia, życie-teatr.</i>

<i>Eros i Tanatos.</i>	
KLASA III	
LITERATURA WSPÓŁCZESNA	
1. Tadeusz Borowski: • <i>U nas w Auschwitzu,</i> • <i>Proszę państwa do gazu;</i> 2. Hanna Krall <i>Zdążyć przed Panem Bogiem;</i> 3. Gustaw Herling-Grudziński <i>Inny świat;</i> 4. Krzysztof Kamil Baczyński: • <i>Z głową na karabinie,</i> • <i>Pokolenie;</i> 5. Tadeusz Różewicz: • <i>Ocalony,</i> • <i>Bez;</i> 6. Czesław Miłosz: • <i>Campo di Fiori,</i> • <i>Moja wierna mowa;</i> 7. Miron Białoszewski: • <i>Podłogo, błogosław,</i> • <i>wywód jestem;</i> 8. Wisława Szymborska: • <i>Cebula,</i> • <i>Głos w sprawie pornografii;</i> 9. Zbigniew Herbert: • <i>Potęga smaku,</i> • <i>Przesłanie Pana Cogito;</i> 10. Ewa Lipska <i>Egzamin lub Dyktando;</i> 11. Adam Zagajewski <i>Kłęska;</i> 12. Stanisław Barańczak <i>Spójrzmy prawdzie w oczy;</i> 13. Sławomir Mrożek <i>Tango;</i>	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: 1. Gustaw Herling-Grudziński <i>Wieża;</i> 2. Wisława Szymborska <i>Nagrobek;</i> 3. Wojciech Tochman <i>Siedem razy siedem z tomu Schodów się nie pali;</i> 4. Leopold Tyrmand <i>Dziennik 1954</i> (fragment – np. 25 stycznia); 5. Jan Paweł II <i>Tryptyk Rzymski;</i> 6. Olga Tokarczuk <i>Prawiek i inne czasy;</i> 7. Andrzej Bursa, Rafał Wojaczek, Edward Stachura, Halina Poświatowska – utwory zaproponowane przez uczniów; 8. Marcin Świetlicki, Jacek Podsiadło, Tadeusz Dąbrowski oraz inni przedstawiciele poezji najnowszej – utwory zaproponowane przez uczniów; 9. Andrzej Stasiuk, Wojciech Kuczek, Dorota Masłowska, Sławomir Shuty oraz inni przedstawiciele najnowszej prozy polskiej – utwory zaproponowane przez uczniów.

14. Albert Camus <i>Dżuma</i>; 15. Ryszard Kapuściński <i>Podróże z Herodotem</i> (fragmenty <i>Przekroczyć granicę; Stoimy w ciemności, otoczeni światłem</i>).	
INNE TEKSTY KULTURY	
• Wiersze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w wyk. Ewy Demarczyk (YouTube); • <i>Pożegnanie z Marią</i> – film w reż. Filipa Zylbera (YouTube); • <i>Kanał</i> – film w reż. Andrzeja Wajdy (Filmoteka Szkolna); • <i>Rejs</i> – film w reż. Marka Piwowskiego (YouTube); • <i>Tango</i> – spektakl w reż. Macieja Englerta (fragmenty - YouTube); • <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i> – spektakl w reż. Andrzeja Brzozowskiego (fragmenty- YouTube); • Homilia Jana Pawła II wygłoszona 2 czerwca 1979 roku w Warszawie na Placu Zwycięstwa (Piłsudskiego) – nagranie telewizyjne; • Krzysztof Penderecki – np. ścieżka dźwiękowa z <i>Lśnienia</i> Stanley’a Kubricka (YouTube); • <i>Sala samobójców</i> – film w reż. Jana Komasy lub inny nowszy film polski zaproponowany przez uczniów; • Utwór muzyczny, program TV, czasopismo, powieść zaproponowane przez uczniów.	Teksty z zakresu podstawowego, a ponadto: • <i>Eroica</i> – film w reż. Andrzeja Munka (YouTube; Filmoteka Szkolna); • <i>Popiół i diament</i> – film w reż. Andrzeja Wajdy (fragmenty – YouTube; Filmoteka Szkolna); • <i>Iluminacja</i> – film w reż. Krzysztofa Zanussiego (Filmoteka Szkolna); • <i>Przesłuchanie</i> – film w reż. Ryszarda Bugajskiego (YouTube); • Jerzy Duda Gracz <i>Jeżdżący Apokalipsy, czyli Fucha</i>; • Władysław Hasior <i>Przesłuchanie anioła</i>; • Zdzisław Beksiński – dowolny obraz; • Katarzyna Kozyra <i>Piramida zwierząt</i>; • Utwór muzyczny, program TV, powieść zaproponowane przez uczniów.

ZAGADNIENIA	
- konteksty filozoficzno-kulturowe; - zło i zagłada w literaturze; - literatura po Apokalipsie; - literatura wobec ideologii i władzy; - eksperymenty i poszukiwania poetyckie; - między fikcją a rzeczywistością.	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: - prowokacje i strategie artystyczne; - poszukiwanie sensu istnienia; - niepokoje człowieka XXI wieku.
POJĘCIA – TOPOSY – SYMBOLE	
<i>personalizm, egzystencjalizm, behawioryzm, marksizm, anarchizm, feminizm, neoklasycyzm, realizm socjalistyczny, postmodernizm, literatura łagrowa, literatura łagrowa, pokolenie Kolumbów, literatura faktu, totalitaryzm, cenzura, drugi obieg, poezja lingwistyczna, powieść paraboliczna, kultura masowa, polska szkoła filmowa, kino moralnego niepokoju, polska szkoła reportażu;</i> <i>banalność zła, umysł zniewolony, globalna wioska.</i>	jak w zakresie podstawowym, a ponadto: <i>pokolenie „Współczesności”, pokolenie 68, pokolenie „bruLionu”, poeci Nowej Fali, literatura genderowa.</i>

VIII. Sposoby osiągania celów – propozycje nowoczesnej metodyki

Zgodnie z tekstologicznymi założeniami Podstawy programowej każdy obecny na lekcji języka polskiego tekst kultury musi być traktowany przez nauczyciela nie tylko jako materiał do analizy i interpretacji, ale również jako materiał do ćwiczeń językowych oraz źródło wiedzy o epoce. W związku z tym na każdej lekcji literackiej powinny być obecne ćwiczenia rozwijające umiejętności z zakresu trzech kluczowych obszarów Podstawy programowej, by uczeń mógł swobodnie „poruszać się w sferze kilku podstawowych dyscyplin językoznawczych, literaturoznawczych, a także kulturoznawczych”⁸.

⁸ Op.cit.

Dobierając dzieła kultury do niniejszego programu, kierowaliśmy się również zasadą dostępności. Niemal wszystkie obecne są w Internecie. Zdajemy sobie jednak sprawę, że nie każda pracownia polonistyczna jest multimedialnym centrum, Dlatego proponujemy, aby większość treści, do których dotarcia konieczny jest Internet, uczeń zdobywał w domu. Na lekcję wystarczą sceny, slajdy, fotosy, ale i projekcje z telefonów komórkowych, odtwarzacze DVD itp., choć należy czynić starania o możliwie szybkie „ożywienie” martwych pomocy dydaktycznych.

Jednocześnie, jak zaznaczyliśmy we wstępie, nasz program skierowany jest do polonistów gotowych na transformację na miarę XXI wieku.

Sądzymy, że taki nauczyciel powinien nieco zmienić swoją rolę w klasie i z wszechwiedzącego mędrca stać się doradcą, pomocnikiem, (powiernikiem) pomagającym uczniowi w dotarciu do wiedzy. Ta innowacyjna metoda nauczania to **coaching**⁹, który polega na wytworzeniu z uczniem relacji partnerskiej, opartej na zaufaniu i szczerości, pozwalającej nauczycielowi na właściwe kierowanie umiejętnościami ucznia.

Taki nauczyciel powinien organizować lekcję w sposób umożliwiający aktywny udział w niej wszystkim uczniom, uwzględniając fakt, że pochodzą z pokolenia Y, reprezentują różne typy inteligencji i style uczenia się. Dlatego proponowane przez nas metody pracy w dużej części nie będą standardowe, ale nowoczesne, skoncentrowane wokół różnego rodzaju mediów.

Nie sposób jednak całkowicie odejść od tradycji i od związanych z nią metod podających bądź ich elementów. Nauczyciel musi mieć czas na uporządkowanie wytworów pracy uczniów, więc na każdej lekcji z pewnością zaistnieją elementy **pogadanki** czy **wykładu**. Nie należy też odstępować od znanych i sprawdzonych **metod aktywizujących**, jak choćby: praca w grupach, mapa mentalna, drzewko decyzyjne, dyskusja czy debata, drama, kula śniegowa¹⁰ itp. Proponujemy również ciągle, ale urozmaicone ćwiczenia słownikowe, redakcyjne, językowo-stylistyczne czy kompozycyjne. Nie należy rezygnować ze sprawdzonych form, jakimi są np.: notatka, referat, wypracowanie. Trzeba natomiast zmodernizować sposób jej wykonania, by wykorzystać choćby umiejętności informatyczne uczniów.

⁹ <http://www.eduinfo.pl/art/coaching-jako-nowoczesna-metoda-ksztalcenia/4094/40>

¹⁰ Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000

W związku z dużą ilością nowych wyzwań stojących przed nauczycielami języka polskiego oraz ich uczniami proponujemy, by nie mnożyć tekstów, szczególnie literackich. Naszym zdaniem, lepiej omówić „tylko” wszystkie obowiązkowe teksty z Podstawy, ale zrobić to solidnie i tym samym wyposażyć ucznia w umiejętności niezbędne na egzaminie maturalnym, niż „przerabiać” lektury, poświęcając zbyt mało czasu na ich rzetelne omówienie z uczniami.

Lepsze metody proponuje nowoczesna metodyka: **czytanie fazowe tekstów** (dzielenie dłuższego tekstu na części) czy **czytanie fragmentów** (przy jednoczesnym zachęcaniu do czytania całości)¹¹ w klasie, także z podziałem na role. Starajmy się o dogłębne zapoznanie się ucznia z dziełem poprzez **samodzielną lekturę** i konsekwentnie egzekwujemy przeczytanie konkretnych utworów, a nie ich opracowań, bowiem jeden z zapisów w Podstawie brzmi: „Uczeń zna teksty kultury wskazane przez nauczyciela”.

Dlatego proponujemy **sprawdziany wiedzy** na temat każdej omawianej lektury osobno, a nie jako podsumowanie pracy nad epoką. Mamy tu na myśli zarówno pytania z zakresu elementów świata przedstawionego dzieła, jak i z interpretacji.

Dobrze byłoby, gdyby przed rozpoczęciem pracy z każdą lekturą móc przeprowadzić **sprawdzian znajomości treści** książki, pomijając jednak mało istotne szczegóły, a wymagając konkretów.

Wspomniane sprawdziany nie muszą (nie powinny) przypominać klasycznej kartkówki czy klasówki. Mogą przybrać formę **krzyżówki, quizu, wielowariantowego testu** lub stać się elementem klasowego (szkolnego) rankingu na najbardziej wnikliwego czytelnika.

Ważna jest również systematyczna i z góry zaplanowana praca **metodą modułową – małych kroków**. Materiał należy podzielić na małe porcje (moduły), które będą dla uczniów generacji cyfrowej lepiej przyswajalne. Pokolenie Y charakteryzuje się tym, że szybko się nudzi i łatwo zniechęca, dlatego organizujemy lekcje tak, by na dane zagadnienie

¹¹ Żurek S. J., *Praca z tekstem kultury – literackim i nieliterackim na lekcjach języka polskiego w świetle nowej podstawy programowej* [online]. [dostęp 5 grudnia 2011] Dostępny w Internecie: <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/98/Praca+z+tekstem+kultury++literackim+i+nieliterackim+na+lekcjach+jezyka+polskiego+w+%C5%9Bwietle+nwej+reformy+programowej+-+dr+hab.+S%C5%82awomir+Jacek+%C5%BBurek%2C+prof.+KUL.pdf>

nie poświęcać więcej niż 10 minut czasu i zmieniać „formy pracy i narzędzia, aby stale utrzymać „twórcze napięcie”¹².

Działania nauczyciela powinny prowadzić do wyrobienia u uczniów swego rodzaju nawyku analitycznego. Drugie wymaganie ogólne Podstawy – „Analiza i interpretacja tekstów kultury” – ujmuje to w następujący schemat: wstępne rozpoznanie, analiza, interpretacja, wartości i wartościowanie. Zgodnie z nim, np. analizując tekst epicki, uczeń powinien zawsze:

- rozpoznawać bohaterów, zarówno głównych, jak i pojawiających się w poszczególnych scenach;
- umieć ich przedstawić i scharakteryzować;
- określić precyzyjnie czas i miejsce akcji;
- znać fabułę utworu;
- określić typ narracji i formy podawcze;
- interpretować dane fragmenty i całość dzieła;
- wartościować;
- przywoływać odpowiednie konteksty.

Tego typu umiejętności wymaga się od ucznia podczas egzaminu maturalnego.

Jesteśmy zdania, że w obecnych czasach polonista nie może pozostać odosobniony w żmudnym procesie zachęcania młodych do lektury. Dlatego uważamy, że dużym pożytkiem byłoby zachęcenie do współpracy rodziców, np. przez organizację wspólnych **czytelniczych projektów edukacyjnych**.

Warto również zaprosić nauczyciela – bibliotekarza lub informatyka¹³ do przygotowania takich pomocy dydaktycznych. Jedną z nich mogłaby być **szkolna platforma e-learningowa**, dająca nauczycielowi możliwość stworzenia własnej bazy narzędzi dydaktycznych i skonstruowania obudowy metodycznej do nauczanego przedmiotu, z hiperłączami do sprawdzonych źródeł wiedzy internetowej¹⁴. Na szkolnej platformie edukacyjnej (np. Moodle) zalogowani uczniowie mogliby na bieżąco konsultować się ze

¹² <http://www.lscdn.pl/dokumenty/zalaczniki/1/1-2795.pdf>

¹³ Żurek S. J., *Praca z tekstem kultury – literackim i nieliterackim na lekcjach języka polskiego w świetle nowej podstawy programowej* [online]. ibidem

¹⁴

http://www.eid.edu.pl/publikacje/e-learning_w_szkole_ponadgimnazjalnej,204.htmlE-learning w szkole ponadgimnazjalnej

swoim polonistą, a także otrzymywać – za pośrednictwem forum lub chatu – informacje zwrotne na temat własnych postępów w realizacji danego zadania.

Na podstawie umiejętności wyniesionych z lekcji uczniowie powinni umieć sami zmierzyć się z podanym zagadnieniem literaturoznawczym, np. znaną im dobrze z gimnazjum metodą **projektu**.

Elementem proponowanym przez nas nauczycielom są zajęcia przygotowywane przez uczniów, nazywane przez nas **miniprojektami**. Oczekujemy, że wskazani uczniowie sami przygotowują określone przez nauczyciela fragmenty lekcji, które złożą się na obraz całego zagadnienia. Oddajemy więc uczniom do samodzielnego przygotowania te jednostki, których temat jest im bliski, bo mieli z nim do czynienia w gimnazjum bądź w szkole podstawowej, np. wprowadzające w świat *Biblii* czy *Mitologii*. W ten sposób dowiemy się, jaką mają wiedzę z danego zakresu oraz jak radzą sobie z przygotowaniem **prezentacji w programie PowerPoint** i z wystąpieniem publicznym na forum klasy.

Podobną formę pracy proponujemy podczas lekcji wprowadzających w epoki, co z kolei pozwoli na zaobserwowanie ich sprawności w zdobywaniu nowych wiadomości.

Pożądana na lekcjach języka polskiego jest, zbliżona do projektu, metoda **Webquestu**¹⁵. Jest ona skoncentrowana na wyszukiwaniu i przetwarzaniu przez uczniów informacji, które pozyskiwane są w sposób interaktywny z zasobów internetowych. Wymaga przygotowania Webquestu przez nauczyciela lub chętnych, aktywnych uczniów.

Wskazane byłoby, aby uczniowie od pierwszych lekcji byli zobligowani do podawania bibliografii do swoich wystąpień. W ten sposób zweryfikujemy, czy nie korzystają z niewłaściwych i niewiarygodnych portali oraz stron internetowych.

Praca z tekstem, zarówno na lekcji, jak i w domu ucznia, powinna być oparta o **środki audiowizualne**. Wydaje się, że wysłuchanie radiowego słuchowiska powstałego na podstawie dzieła literackiego czy obejrzenie w Internecie materiału edukacyjnego z nim związanego przełoży się na lepsze wyniki nauczania niż przy użyciu tradycyjnych metod.

Dużym ułatwieniem w tym względzie jest YouTube (<http://www.youtube.com>). Serwis ten umożliwi nauczycielom i ich uczniom oglądanie oryginalnych filmów czy

¹⁵ <http://www.enauczanie.com/metodyka/webquest>, <http://www.webquest.org/>. Przykłady Webquestów znaleźć można na: <http://mrostkow.oeiizk.waw.pl/efs/jw/GD/index.htm> lub <http://mrostkow.oeiizk.waw.pl/efs/a9/IL/index.html>

spektakli teatralnych, ale jest również swoistym forum, na którym młodzież może zamieścić własne prace oraz komunikować się z innymi użytkownikami, komentować itp. Zachęcamy jednak również do wskazywania uczniom bieżących wartościowych programów telewizyjnych, np. Teatru TV. Można zaproponować im prowadzenie swego dziennika (tradycyjnego lub bloga), w którym zapisywaliby swoje refleksje po obejrzeniu programów.

Bardzo pożyteczny zbiór filmów polskich trafił do szkół za sprawą Instytutu Sztuki Filmowej pod nazwą Filmoteka Szkolna. Nauczyciel znajdzie w jej zasobach nie tylko polskie filmy fabularne czy dokumentalne, ale nawet rysunkowe. Każdy zestaw wyposażony jest

w pełną obudowę metodyczną, a scenariusze zajęć do konkretnych filmów dostępne są na stronie internetowej Filmoteki (www.filmotekaszkolna.pl).

Chcemy podkreślić, że **lekcje porównawcze** zbudowane na podstawie oglądania i czytania (np. adaptacja dzieła literackiego i samo dzieło) są dla współczesnego pokolenia obrazkowego dużym ułatwieniem w zrozumieniu istoty tekstu literackiego.

Warto polecić uczniom i samemu skorzystać z **hipertekstowych wydań utworów**, np. na portalu www.wolnelektury.pl. Można też zgodzić się, by uczniowie korzystali z proponowanych tam udogodnień pozwalających np. wysłuchać recytacji dzieła w pliku mp3 czy zapoznać się z rzetelnym omówieniem utworu.

Wskażmy młodzieży pożyteczne adresy wirtualnych bibliotek, jak np. www.staropolska.pl, na których znajdą dostęp do niemal wszystkich tekstów obecnych na lekcjach języka polskiego (zbiorcza lista adresów bibliotek dostępna na: <http://www.bg.pw.edu.pl/bwirtualne.html>).

W dobie intensywnego rozwoju rzeczywistości wirtualnej nie sposób nie wykorzystać na lekcjach języka polskiego wirtualnych muzeów, jak np.: Muzeum Powstania Warszawskiego (<http://1944.wp.pl/index2.php#0>), które zabierze nas w wędrowkę po swoich zasobach. Adresy innych tego muzeów wirtualnych, w tym Luwru czy Ermitażu, znajdziemy na stronach: <http://najbardziej.com/natura-i-turystyka/lista-najlepszych-wirtualnych-muzeow-na-swiecie/> czy http://www.odyssei.com/wirtualne-muzea/1084_news.html.

Polskie dzieła malarskie możemy obejrzeć m.in. na stronie Galerii Malarstwa Polskiego (<http://www.pinakoteka.zascianek.pl/>), a zbiór przydatnych adresów znajduje się pod adresem: <http://www.polskiinternet.com/polski/rozr/1sztu.html>.

W Internecie znajdziemy też wskazówki, jakie utwory literackie zostały zrealizowane w postaci nagrań muzycznych, także przez wokalistów i zespoły współczesne, bliskie

młodzieży, np. hiphopowe, rockowe itp. W tym względzie pomocna będzie strona <http://muzykanalekcji.wordpress.com/piosenki-od-a-do-z/>.

Internet to również skarbnica **portali edukacyjnych**, takich jak: Eduinfo, Egzaminy, Interklasa, Literka, Szkolnictwo czy **Scholaris** (www.scholaris.pl).

Ostatni to portal wiedzy dla nauczycieli, gdzie znajdziemy pasjonujące i wyczerpujące **ekrany i lekcje interaktywne**, które można wykorzystać na zajęciach dotyczących danego zagadnienia. Doskonały przykład stanowi cykl zajęć opracowanych przez Dagmarę Zawistowską-Toczek odnoszący się do *Przedwiośnia* S. Żeromskiego:

1. geneza utworu, jej autor, znaczenie tytułu:

<http://www.scholaris.pl/zasob/dlaczego,przedwiosnie,geneza,powiesci,jej,autor,i,tytul>,
<http://www.scholaris.pl/zasob/powstanie,powiesci,i,znaczenie,tytulu>;

2. świat przedstawiony w *Przedwiośniu*:

<http://www.scholaris.pl/zasob/swiat,przedstawiony,i,narracja,w,przedwiosniu>;

3. *Przedwiośnie* jako powieść rozwojowa, losy Cezarego Baryki i jego rodziny:

<http://www.scholaris.pl/zasob/powiesc,rozwojowa,i,losy,jej,bohatera,cezarego,baryki>,
<http://www.scholaris.pl/zasob/rodzina,cezarego,baryki>;

4. miłość i kobiety w *Przedwiośniu*:

<http://www.scholaris.pl/zasob/milosc,i,kobiety,w,przedwiosniu>;

5. rewolucja w *Przedwiośniu*:

<http://www.scholaris.pl/zasob/rewolucja,w,przedwiosniu>;

6. o historii i współczesności w dziele:

<http://www.scholaris.pl/zasob/historia,i,wspolczesnosc,w,przedwiosniu>;

7. reakcja na *Przedwiośnie*:

<http://www.scholaris.pl/zasob/reakcja,na,przedwiosnie>.

Podobnie interesujący wydaje się być materiał tej samej autorki dotyczący *Lalki* B. Prusa:

1. <http://www.scholaris.pl/zasob/wokol,lalki,autor,epoka,tytul>;

2. <http://www.scholaris.pl/zasob/kim,jest,stanislaw,wokulski>;

3. <http://www.scholaris.pl/zasob/lalka,powiesc,o,miłości>;

4. <http://www.scholaris.pl/zasob/warszawa,a,paryz->.

Na podstawie ww. materiałów warto pokusić się o **przygotowanie własnych ekranów lub/i lekcji interaktywnych** i dołączyć je do zasobów portalu Scholaris. Można zaprosić do współpracy uczniów z pokolenia Y, którzy, będąc specjalistami w dziedzinie

technologii informacyjnej, powinni śmiało wesprzeć swoich polonistów. Dzięki temu skorzystają obie strony: uczniowie zyskają wiedzę z przedmiotu, nauczyciele z zakresu obsługi komputera.

Ciekawą propozycją dla kreatywnych nauczycieli oraz młodzieży jest projekt edukacyjny współpracujący z portalem Scholaris – Emultipoetry.eu (<http://www.emultipoetry.eu/pl/main/>). Jest to międzynarodowy, wielojęzyczny serwis społecznościowy poświęcony poezji, a w szczególności publikowaniu i tłumaczeniu wierszy. Zgodnie z założeniami „projekt ma zainspirować (...) do rozszerzania swoich umiejętności językowych z zastosowaniem innowacyjnych technik multimedialnych takich jak muzyka, zdjęcia, film, telewizja i cyberliteratura. (...) daje zalogowanym użytkownikom platformy możliwości doskonalenia własnych zdolności oraz narzędzie, które umożliwia publikowanie wierszy, tłumaczenie ich, komentowanie czy ocenianie twórczości innych osób”.¹⁶

Z zupełnie innej perspektywy postrzega ucznia Y Portal Edugames.pl (www.edugames.pl). Jest to projekt edukacyjny oparty na zasadzie **edutainment**, czyli edukacji rozrywkowej – nauki przez zabawę. Zwiększa ona efektywność edukacji poprzez łączenie jej z rozrywką i obejmuje wszelkiego rodzaju **gry edukacyjne**, rozwijające myślenie logiczne i strategiczne, umiejętności dedukcyjne, kojarzenie faktów oraz wykorzystywanie ich do rozwiązywania problemów¹⁷.

Równie ciekawą możliwość dają **darmowe zasoby w sieci**. Znana wyszukiwarka Google umożliwi szybkie odnalezienie potrzebnych materiałów tekstowych, graficznych itp. Flickr (www.flickr.com) to serwis internetowy stworzony do gromadzenia i udostępniania zdjęć cyfrowych online. Animoto (www.animoto.com) umożliwia darmowe tworzenie filmów. i'Tunes (www.apple.com/pl/itunes/download/) jest rodzajem multimedialnego kombajnu, dzięki któremu można odtwarzać muzykę, słuchać radia sieciowego, nagrywać płyty CD, katalogować nagrania, konwertować pliki audio itp. Picasa (picasa.google.pl) umożliwia darmową edycję zdjęć i filmów. Wszystkie ww. zasoby stwarzają możliwości, by praca ucznia Y nad materiałem z i do lekcji, nad projektem edukacyjnym czy konkursem była dla niego przyjemna i atrakcyjna.

¹⁶ <http://www.scholaris.pl/zewnetrzny/emultipoetry,-edukacyjny,projekt,poetycki>

Pozwólmy uczniom także na korzystanie z **telefonów komórkowych, audiobooków i podkastów**. Telefon komórkowy na lekcji języka polskiego może posłużyć jako: stoper, kamera, aparat fotograficzny, mikrofon, bluetooth, narzędzie do ćwiczeń językowych (sms, notatnik), mp3 (podkast). Ten ostatni to radiowa forma dla bloga lub autorskiej prezentacji dźwiękowej. Audiobooki i podkasty znacznie ułatwiają pracę nauczycieli i uczniów – można ich słuchać w drodze do domu, w wolnej chwili na swoim telefonie komórkowym lub mp3. Co ciekawe, Polskie Radio prowadzi tzw. podkasting, który umożliwia dostęp do audycji radiowych w dowolnym czasie i miejscu¹⁸.

Komputer również daje narzędzia interesujące z punktu widzenia polonisty. Należą do nich: **poczta elektroniczna, blog, chat** czy **forum dyskusyjne**. Pierwsze z nich jest niezwykle udogodnieniem w kontaktach z wychowankami, którym można przesłać wiadomość o konkursie, ciekawym wydarzeniu kulturalnym czy materiał do lekcji.

Z kolei blog (*ang. web log – dziennik sieciowy*) — *rodzaj strony internetowej zawierającej odrębne, samodzielne, uporządkowane chronologicznie wpisy, których twórcą jest właściciel bloga*¹⁹ — stał się już sposobem komunikacji interpersonalnej o narracji pierwszoosobowej.

Szczególnie ciekawy wydaje się być blog literacki (<http://www.blogroku.pl/kategorie/blogi-literackie,69,kategoria.html>) czy videoblog dyskusji o języku polskim prof. Jerzego Bralczyka w serwisie MojaGeneracja.pl. (<http://www.mojageneracja.pl/4142>).

Innego rodzaju metodą atrakcyjną dla pokolenia Y, optymalną podczas realizacji naszego programu, jest **wizualizacja**. Według *Krajowego raportu na temat stanu 'wizualizacji uczenia się' w Polsce*, opracowanego przez Państwowy Instytut Badawczy, wizualizacja pomaga w lepszym zapamiętywaniu informacji oraz buduje system skojarzeń: informacje łączone są z obrazami i w ten sposób utrwalane w pamięci²⁰. Obecnie nauczyciele często korzystają z plansz i tablic graficznych, jednak warto zastąpić statyczne pomoce nowoczesnymi wizualizatorami czy tablicami interaktywnymi, które jednocześnie pomagają uczniom skupić uwagę i uruchamiają więcej zmysłów służących efektywnej nauce. Wizualizator

¹⁸ <http://www.polskieradio.pl/podcasting/>

¹⁹ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Blog>

²⁰ http://www.die-bonn.de/visual/polski/materialien/National%20report_Poland_pl.pdf

pozwole też na zastąpienie ustawicznego kierowania dodatkowych tekstów do pracy na lekcji, gdyż za jego sprawą wyświetlimy żadaną treść tak, by była dostępna dla każdego ucznia.

Warto też przywrócić do łask **wycieczki polonistyczne** czy **lekcje w terenie**, np. **Questing**²¹, zwłaszcza że Podstawa programowa temu sprzyja, dając możliwość organizacji lekcji poza szkołą. Z punktu widzenia uczniów pokolenia Y jest to bardzo istotne, bo cenią oni tak elastyczny czas pracy, jak i atrakcyjność przekazu.

Ważnym aspektem nowej Podstawy programowej jest indywidualizacja nauczania. Uważamy, że nauczyciel, mimo iż ma często bardzo liczny zespół klasowy, musi umieć go szybko i celnie zdiagnozować, rozpoznać, jakie są potrzeby edukacyjno-wychowawcze jego podopiecznych, i dostosować do nich metody pracy.

Możemy mieć w klasie zarówno uczniów o specyficznych trudnościach w uczeniu się czy szczególnie uzdolnionych, jak i tych z różnymi deficytami. Trzeba pamiętać, że szczegółowe informacje na temat potrzeb i możliwości takich uczniów oraz efektywnych metodach pracy z nimi znajdziemy w ich opiniach czy orzeczeniach z poradni psychologiczno-pedagogicznej, musimy się więc z nimi zapoznać. Konieczne jest przy tym kierowanie się zasadą, że pochwały i dostrzeganie nawet elementarnych postępów jest bardzo motywujące. Trzeba też pamiętać o kształtowaniu w takich uczniach wiary we własne siły i umiejętności przezwycięzania trudności małymi krokami oraz o pobudzaniu pozytywnej motywacji do nauki.

W przypadku uczniów z dysleksją rozwojową należy przede wszystkim oceniać wypowiedzi ustne, cierpliwie czekając, aż uczeń odpowie lub naprowadzając go na trop pytaniami pomocniczymi, jeśli udzieli odpowiedzi niepoprawnej. Należy doceniać wysiłek ucznia, a nie efekty trudu włożonego w wykonanie zadania. Obecność uczniów z dysleksją powinna dyscyplinować nauczyciela do jednoznacznego i jasnego formułowania pytań i poleceń oraz upewniania się, czy zostały właściwie zrozumiane. Nie wolno zapominać o wzmożonej męczliwości takich uczniów oraz problemach z koncentracją uwagi, a także ich problemach emocjonalnych. Unikać więc trzeba gwałtownego wywoływania do odpowiedzi, zwłaszcza przy tablicy, a raczej odpytywać z miejsca. Warto zachęcać do korzystania z audiobooków i koniecznie wydłużać czas na czytanie lektur. Uczniowie z dysleksją nie zawsze nadążają z robieniem tradycyjnych notatek, toteż korzystnie jest stosować nielinearne formy zapisu, np. mapy skojarzeń. Można też zezwolić na korzystanie na lekcji z dyktafonu

²¹ <http://questing.pl/>

i pozwolić na pisanie prac kontrolnych na komputerze. Konieczne jest systematyczne sprawdzanie zeszytów i niedyskwalifikowanie prac napisanych nieczytelnie – uczeń może je sam przeczytać nauczycielowi, a także egzekwowanie i nagradzanie pracy wykonywanej w domu.

Jeśli mamy w klasie ucznia niesłyszącego albo słabo słyszącego, musimy pamiętać, że powinniśmy dla niego zmodyfikować treści Podstawy programowej w zakresie formy językowej, aby były bardziej przystępne i łatwiejsze do opanowania przez osobę niedoskonale władającą systemem językowym. Niezależnie od prowadzonej przez specjalistę rewalidacji także polonista powinien wspomagać ucznia z uszkodzonym słuchem. Trzeba zapisywać na tablicy ważne czy wprowadzane na lekcji pojęcia i słowa kluczowe dla danego tematu, często używać pomocy wizualnych (wykresów, tablic), pomagać w analizie treści tekstów (np. przez wskazywanie na związki przyczynowo-skutkowe i czasowo-przestrzenne), zadawać pytania pomocnicze ułatwiające prowadzenie logicznej linii narracyjnej, przygotowywać indywidualne ćwiczenia podnoszące sprawność stylistyczną, gramatyczną i interpunkcyjną. Warto przygotowywać dla takiego ucznia notatki zawierające najważniejsze informacje z lekcji. Trzeba też pamiętać, że tablica interaktywna może nie tylko uatrakcyjnić lekcje, ale też podnieść efektywność procesów percepcyjnych wykorzystujących wzrok (możliwość prezentowania wykresów, animacji, interakcji, filmów, obrazów), co będzie bardzo korzystne dla uczniów niesłyszących i niedosłyszących. Należy również zadbać o właściwą aranżację sali i usytuowanie ucznia. Powinien siedzieć tak, aby widzieć zarówno nauczyciela, jak i kolegów (ławki ustawione w podkowę, w literę L itp.). Trzeba pamiętać, że taki uczeń nie może równocześnie przepisywać z tablicy i słuchać, należy więc robić przerwy, aby miał czas na zrobienie notatek.

Uczniowie z wadą wzroku potrzebują znacznie więcej czasu niż ich sprawni koledzy na opanowanie wymagań z Podstawy programowej, więc wobec nich trzeba również stosować odpowiednie metody i formy pracy oraz specjalistyczne pomoce dydaktyczne. W ich przypadku bardzo pomocne będą audiobooki, „mówiące słowniki” i dyktafony.

Natomiast podczas pracy z uczniami uzdolnionymi szczególnie zalecana jest praca grupowa, w której uczeń tworzy więzi społeczne. Pracując w grupach jednorodnych pod względem zdolności, uczniowie mogą dzielić się wiedzą i doświadczeniami z kolegami o podobnych możliwościach, natomiast w grupach o zróżnicowanym poziomie – uczą się wspierać innych, pokonywać nieśmiałość, przekazywać w sposób zrozumiały posiadaną wiedzę (zalecane jest stosowanie losowego doboru grupy, aby poprzez realizację wspólnych

celów integrować uczniów o zróżnicowanym potencjale intelektualnym i społecznym). Uczniom zdolnym warto przypisywać funkcję asystenta nauczyciela, moderatora forów dyskusyjnych, ale też zachęcać do dzielenia się wiedzą z kolegami, stosując metodę uczenia się od siebie.

Z analizy powyższych przykładów nowoczesnych metod pracy na lekcjach języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej płynie oczywisty wniosek – klasa szkolna musi przestać opierać się rozwojowi cywilizacji i stać się *środowiskiem studia twórczego*²², w którym narzędzia pracy ucznia pokolenia Y będą przez niego oswojone i bliskie okienkowej rzeczywistości, w której funkcjonuje. Szkoła nie może trwać w anachronicznym zastoju, bo zagubi swój podmiot, swoje serce, swoje centrum – ucznia, który nie będzie chciał do niej przychodzić, bo nie będzie dla niego zrozumiała i atrakcyjna.

IX. Przewidywane osiągnięcia uczniów

Na koniec cyklu kształcenia na poziomie podstawowym uczeń powinien nie tylko opanować umiejętności określone w wymaganiach szczegółowych, ale także:

- umieć określić fundamenty swojego światopoglądu,
- charakteryzować przyjętą przez siebie hierarchię wartości,
- samodzielnie analizować i porządkować rzeczywistość zgodnie z przyjętym systemem wartości,
- być świadomym odbiorcą i uczestnikiem kultury – zarówno wysokiej, jak i niskiej,
- umieć systematyzować swoją wiedzę o języku, tradycji i współczesności,
- znać tradycję polską, europejską, światową,
- mieć świadomość najważniejszych tendencji w kulturze współczesnej,
- poddawać teksty literackie kompetentnej i wnikliwej lekturze,
- wykorzystywać doświadczenia czytelnicze do refleksji o świecie i samym sobie,
- celowo, świadomie i poprawnie posługiwać się językiem polskim,
- sprawnie tworzyć złożone wypowiedzi ustne i pisemne,
- samodzielnie poszukiwać źródeł wiedzy,
- świadomie korzystać z różnych mediów oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych

²² <http://www.lscdn.pl/dokumenty/zalaczniki/1/1-2795.pdf>

w celu samokształcenia i dla rozrywki.

W przypadku realizacji języka polskiego na poziomie rozszerzonym uczeń powinien opanować umiejętności z poziomu podstawowego, a ponadto:

- stale i samodzielnie pogłębiać wiedzę ogólnokulturową,
- rozwijać własną erudycję,
- stale i samodzielnie doskonalić umiejętności komunikacyjne,
- świadomie i sprawnie poruszać się w świecie pojęć z zakresu humanistyki,
- wysnuwać poważną refleksję z poznawania dzieł kultury,
- postrzegać kulturę współczesną i popularną oraz nowoczesne środki przekazywania informacji w kontekście tradycji.

X. Ocenianie osiągnięć uczniów. Refleksje, wskazówki, „podpowiedzi”

Ocenianie to bez wątpienia jedno z najtrudniejszych zadań stojących przed każdym nauczycielem. Jak dobrze, sprawiedliwie wyważyć, jaką ocenę postawić uczniowi, pozostając przy tym obiektywnym? Takie pytanie na pewno zadają sobie wszyscy pedagodzy i to po wielokroć.

Organizacja pracy szkoły wymaga od nas regularnego oceniania, z uwzględnieniem różnych form aktywności, umiejętności i wiedzy uczniów. Jak więc ma się waga oceny z wypracowania klasowego do oceny za zespołowo wykonany projekt?

Szukając odpowiedzi na te trudne pytania, proponujemy, by spróbować wykorzystać nasze „podpowiedzi”.

Po pierwsze zgadzamy się z autorami Podstawy programowej, że ocena to skuteczne narzędzie motywowania ucznia do dalszej pracy. Dlatego częściej powinna być ona komunikatem pozytywnym niż negatywnym, czego nie należy rozumieć jako zakazu stawiania ocen niepozytywnych. Jednak jesteśmy zdania, że czasem lepiej nie postawić uczniowi jakiejś oceny, niekoniecznie myślimy tu o jedynce, i w ten sposób przekazać mu, że wierzymy w jego możliwości, niż tę ocenę wpisać i „umyć ręce”. Wyznajemy zasadę, że nauczycielem się bywa, a człowiekiem się jest.

Po drugie, zgadzamy się z autorami Podstawy programowej, że powinniśmy się starać oceniać na co dzień. „Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co zrobił dobrze, co i w jaki sposób

powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia”²³. Pokolenie Y, wychowane na grach komputerowych, jest przyzwyczajone do tego, że na ekranie komputera przez cały czas widzi wyniki swojej gry. W szkole również powinno często podlegać ocenie.

Po trzecie postarajmy się oceniać, wykorzystując doświadczenia oceniania kształtującego – OK²⁴ (wydaje się, że twórcy Podstawy mieli je na myśli, pisząc o informacji zwrotnej, która jest jego elementem).

O ocenianiu kształtującym mówi się w Polsce od dawna. Przypominamy tylko, że takie ocenianie jest wypadkową kilku niezbędnych elementów: informacji o kryteriach oceniania (co i jak będzie sprawdzane), informacji o tym, co uczeń zrobił dobrze, i o tym, co zrobił źle oraz wskazówek, jak może poprawić swoje słabe strony.

Zanim zaczniemy oceniać, poinformujmy uczniów, co na danej lekcji (w danym tygodniu zajęć) będzie podlegać obserwacji i ocenie. Przedstawmy im wymagania programowe w co najmniej kilku momentach procesu nauczania-uczenia się: na początku roku szkolnego, na początku semestru, przed klasówką, przed poprawą, na zakończenie danego cyklu kształcenia itp., ale przede wszystkim na bieżąco (podczas każdej lekcji).

Pamiętajmy przy tym, że uczniowie Y mają różne zdolności, predyspozycje, kompetencje (czytelnicze, recytatorskie, manualne itp.). Dla swego zobowiązania młodzieży do aktywnej nauki warto zapisać kryteria ocen, choćby w formie kontraktu, notatki itp., a szczegółowy wykaz wymagań bieżących i długofalowych dobrze byłoby umieścić na stronie internetowej, na facebooku czy przesłać uczniom na skrzynki mailowe. Należy zadbać, by uczeń znał również formy sprawdzania wiedzy i umiejętności oraz przewidzianą na dany okres pracy liczbę dłuższych sprawdzianów czy wypracowań.

W trakcie wystawiania oceny ściśle trzymajmy się podanych uczniom kryteriów. Czasami zdarzy się, że o jakimś elemencie składowym oceny zapomnieliśmy poinformować. W takiej sytuacji nie możemy go brać pod uwagę.

Niezwykle ważny czynnik oceniania to tzw. informacja zwrotna. Jest ona komentarzem zbudowanym wg schematu:

²³ Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, Warszawa, 2009, s.11

²⁴ Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2006

- co uczeń zrobił dobrze,
- co trzeba poprawić,
- jak trzeba to poprawić,
- wskazówki na przyszłość.

Najważniejsze jest wskazanie uczniowi tego, co ten już opanował, robi dobrze, potrafi, dzięki czemu wytworzy się rodzaj pozytywnie motywującej sytuacji.

Kolejnym krokiem skutecznego oceniania jest pokazanie uczniowi minusów ocenianej umiejętności. Te trzeba objaśnić uczniowi Y jego językiem, by istota naszego komunikatu była dla niego zrozumiała. Sugerujemy więc, by zrezygnować z niejasnych dla młodzieży uwag typu: „Popełniłeś liczne błędy składniowe, fleksyjne i kilka słowotwórczych” na rzecz wskazówek w rodzaju: „To zdanie jest źle zbudowane. Zastanów się, dlaczego? Napisz to zdanie jeszcze raz – innymi słowami”.

Uważamy, że lekcje poświęcone omówieniu sprawdzianu, wypracowania itd. są ważniejsze niż sam sprawdzian czy wypracowanie. To wtedy pokazujemy naszym uczniom, nad czym muszą jeszcze popracować, by sięgnęli po lepsze oceny. Te zajęcia powinny być zorganizowane tak, by każdy uczeń miał szansę usłyszeć od nas kilka słów tylko o jego pracy.

Dobrze jest też zastosować wtedy samoocenę według propozycji OK.:

- co już umiem?,
- nad czym muszę jeszcze popracować?,
- co powinienem zmienić w swoim sposobie uczenia się?,
- jakie powinienem przyjąć postanowienie na przyszłość?,

lub ocenę koleżeńską, jako rodzaj ćwiczenia lekcyjnego, podczas którego uczeń ocenia pracę kolegi, wypisując:

- co jest dobrze zrobione?,
- co jest źle zrobione?,
- zdanie końcowe – coś od siebie dla/do kolegi.

Podczas kolejnych prac kontrolnych trzeba u tego ucznia zwrócić szczególną uwagę na postępy właśnie w tej, dokładnie i indywidualnie objaśnionej mu, kwestii. Pozwoli to na obserwację przyrostu wiedzy lub/i umiejętności ucznia.

- Należy przyjąć, że ocenianie osiągnięć uczniów jest procesem złożonym – wieloetapowym i wielostopniowym. Trzeba w nim uwzględnić formy

umożliwiające diagnozowanie różnych kompetencji, a więc: odpowiedzi ustne (analizy i interpretacje tekstów kultury, prezentacje multimedialne, recytacje itp.),

- prace pisemne klasowe i domowe zróżnicowane pod względem formy i długości (notatki, analizy i interpretacje tekstów kultury, eseje, rozprawki, karty pracy, testy czytania ze zrozumieniem itp.).
- krótkie kartkówki obejmujące wiadomości z trzech ostatnich lekcji,
- dłuższe sprawdziany, np. po omówieniu całej epoki,
- testy wiedzy,
- projekty (miniprojekty) edukacyjne,
- pracę na lekcji (indywidualną i grupową),
- prace twórcze, np. samodzielne napisanie wiersza, przygotowanie gazetki tematycznej, udział w konkursie, itp.,
- aktywność lekcyjną i pozalekcyjną.

Za najistotniejsze z ww. form oceniania uważamy wypracowania klasowe oraz testy czytania ze zrozumieniem jako te, które najlepiej przygotowują ucznia do egzaminu maturalnego, „oswajając” go z nim. Szczególnie premiowane powinny być też zadania wykonane samodzielnie.

Warto jednak zwrócić uwagę także na wypowiedzi ustne, zwłaszcza że Podstawa programowa szczególnie uwrażliwia na dbałość o poprawność językową. Dlatego należy stwarzać sytuacje dydaktyczne wymagające od młodzieży samodzielnego wygłoszenia krótszej lub dłuższej wypowiedzi, ze szczególnym uwzględnieniem poprawności językowej.

Jako prace domowe sugerujemy zadania twórcze, uniemożliwiające bezmyślne kopiowanie z Internetu. Za konieczną uważamy tak lekcyjną, jak i domową pracę z tekstami źródłowymi, w tym z tekstami lektur – wyszukiwanie żądanych informacji, odczytywanie, interpretację i analizę fragmentów pod stosownym kątem. Zaznaczamy, że uczeń może pracować na tekście znajdującym się na nośniku elektronicznym, np. na tablecie z możliwością powiększenia czcionki, co jest ważne zwłaszcza dla ucznia niedowidzącego.

Proponujemy utrzymanie komunikowania ocen w postaci punktów procentowych (jak na egzaminie maturalnym), przyjmując na poziomie podstawowym następujące przełożenie na oceny:

- 30% - 49% - ocena dopuszczająca,
- 50% - 74% - ocena dostateczna,
- 75% - 89% - ocena dobra,

- 90 - 100% - ocena bardzo dobra.

Każda forma aktywności ucznia powinna posiadać odrębne, opracowane przez nauczyciela kryteria, zgodnie z zasadami oceniania wielokryterialnego, które polega na stosowaniu kryteriów jakościowych w punktowaniu rozwiązania. Przy ocenianiu prac pisemnych radzimy również kierować się wytycznymi maturalnymi i oceniać punktowo: treść, kompozycję, styl, język, zapis i walory.

Za punkt wyjściowy oceny uznać należy wymagania programowe z dwóch poziomów: podstawowego i ponadpodstawowego w zakresie podstawowym i rozszerzonym. Opanowanie w znacznym stopniu wymagań na poziomie podstawowym w zakresie podstawowym nauczania równa się uzyskaniu oceny dostatecznej. Natomiast ocenie celującej równa się pełne opanowanie wymagań szczegółowych dla zakresu podstawowego i rozszerzonego.

Zachowanie powyższych kryteriów przez wszystkich nauczycieli powinno doprowadzić do ujednolicenia wyników nauczania, tak by ocena była równa ocenie, niezależnie od typu szkoły czy „widzimi się” nauczyciela. Nowa Podstawa programowa zakłada przecież dostosowanie wymagań programowych do zasad oceniania wewnątrzszkolnego, ale jednocześnie podkreśla, że wymagania te mogą być rozszerzone zgodnie z realizowanym programem kształcenia.

Należy zaznaczyć, że przed nauczycielami stoi obecnie zadanie niezwykle trudne. Oto we wrześniu 2012 roku do klas I. szkół ponadgimnazjalnych trafią uczniowie, którzy w roku 2015 będą zdawać egzamin maturalny w nowej formule. Zauważyć trzeba dwie zmiany w stosunku do sytuacji obecnej: po pierwsze obecnie egzamin maturalny sprawdza wiadomości i umiejętności ucznia ujęte w dwóch dokumentach: podstawie programowej i standardach wymagań egzaminacyjnych, zaś od 2012 roku wymagania szczegółowe w zakresie podstawowym i rozszerzonym wskazane w Podstawie programowej będą jednocześnie standardami egzaminacyjnymi, czyli określą osiągnięcia ucznia, którymi powinien wykazać się na egzaminie maturalnym. Obecnie trwają nad nim prace i nie wiadomo dokładnie, jak ów egzamin będzie wyglądał. Wiadomo natomiast, że egzamin maturalny odwoływać się będzie nie tylko do wymagań sformułowanych na koniec IV etapu edukacyjnego, lecz także do wymagań z etapów wcześniejszych.

Zgodnie z przyjętymi obecnie ustaleniami zadania otwarte na maturze będą oceniane holistycznie, podobnie jak na egzaminie gimnazjalnym od 2012 r. Warto zatem przygotować młodzież do takiego rozwiązania, sięgając po zróżnicowane narzędzia oceny: analityczne i holistyczne.

Nauczyciel musi uwzględniać przy ocenianiu uwarunkowania wynikające z pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Powinien kierować się wskazówkami zawartymi w opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej i materiałach szkoleniowych dotyczących pracy z takimi uczniami, które można znaleźć na stronie ORE (pod adresem: http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=73:pomoc-psychologiczno-pedagogiczna-krok-po-kroku&Itemid=1084).

Na koniec pozostawiłyśmy bardzo ważną, naszym zdaniem, uwagę. Dotyczy ona bezwzględnej konieczności włączenia rodziców (prawnych opiekunów) w proces oceniania jako stałego i niezbędnego ogniwa. Należy zrewidować pogląd, że w szkole ponadgimnazjalnej nauczyciel ma do czynienia z uczniami, którzy potrafią unieść ciężar odpowiedzialności za swoje wyniki w nauce. Uważamy, że rodzic powinien być stale informowany o postępach jego dziecka, także w celu wspólnego określenia sposobów pomocy w ewentualnych trudnościach lub ścieżek rozwoju przy zaobserwowanych zdolnościach. Zapoznajmy rodziców z wymaganiami programowymi, kryteriami oceniania i założeniami oceniania kształtującego. Postarajmy się, by zamiast pytać swoje dziecko o uzyskane w szkole oceny, pytali o to, czego się ono w szkole nauczyło, przez co zniosą presję uczenia się dla stopnia i rywalizację, a podniosą mu komfort uczenia się.

XI. Zakończenie

„Najważniejszym współczesnym zadaniem nauczycieli jest powiązanie ze sobą nauki szkolnej i wpływu mass mediów. Nikt nie jest w stanie wyeliminować z życia uczniów tych mediów, chodzi więc raczej o wyciągnięcie z nich maksimum pożytku”²⁵.

Podczas I. Kongresu Edukacji, który odbył się w czerwcu 2011 r. z inicjatywy Instytutu Badań Edukacyjnych, w toku dyskusji w grupach problemowych pojawiła się

²⁵ Cyt. za Janiną Koblewską, *Szkola i środki masowego przekazu*, Warszawa 1967, s. 141

opinia, iż obecnie *wczorajszy nauczyciel w przedwczorajszej szkole uczy dzisiejszego ucznia, jak żyć w przyszłości*. Zgadając się z tym stanowiskiem, przyjęliśmy założenie, że ideą naszego programu jest zbudowanie mostów między cyfrowym pokoleniem uczniów a nauczycielami języka polskiego zanurzonymi w tradycji.

Mamy nadzieję, że realizacja tego programu pozwoli dobrze przygotować młodych ludzi pokolenia Y nie tylko do uzyskania satysfakcjonującego dla nich wyniku na egzaminie maturalnym, ale przede wszystkim do świadomego uczestnictwa w świecie kultury oraz dostrzegania nieustannie trwającego dialogu między tradycją i nowoczesnością. Liczymy także, że to nasze „dziecko” wpłynie inspirująco na polonistów, zachęcając ich do coraz częstszego wykorzystywania nowych mediów i technologii zarówno w szkole, jak i do własnego rozwoju.

XII. Bibliografia

1. Black P., Harrison Ch., Lee C., Marshall B., Wiliam D., *Jak oceniać, aby uczyć?*, Warszawa 2006
2. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000
3. Covington M. V., Manheim Teel K., *Motywacja do nauki*, Gdańsk 2004
4. Cwalina W., *Generacja Y – ponury mit czy obiecująca rzeczywistość*, [w:] Internet. *Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. T. Zasępa, Częstochowa 2001
5. Harmin M., *Duch klasy. Jak motywować uczniów do nauki?*, Warszawa 2005
6. Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 2004
7. Pezda A., *Koniec epoki kredy*, Warszawa 2011
8. Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2006

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl

Program nagrodzony w konkursie na programy nauczania organizowanym w projekcie „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze szczególnym uwzględnieniem II i IV etapy edukacyjnego” współfinansowanym ze środków Unii Europejskiej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego